

Veileder til forskrift om økologisk produksjon og merking av økologiske landbruksprodukter, akvakulturprodukter, næringsmidler og fôr (økologiforskriften)

Regelverksveileder

Økologisk landbruk

Utfyllende informasjon om regelverket
for økologisk landbruksproduksjon

Versjon 18. mars 2017

Innhold

1	GENERELLE KRAV	5
1.1	Om veilederen	5
1.2	Myndighetsfordeling og tilsynsansvar	5
1.3	Grunnleggende mål og prinsipper for økologisk produksjon	6
	Landbruk	6
	Gjødsel, fôr og plantevernmidler	6
	GMO	6
	Husdyrhold	6
	Karenstid	7
1.4	Regelverket på økologiområdet	7
	Forholdet mellom økologiregelverket og annet regelverk	7
1.5	Hvem er registrerings- og kontrollpliktig?	7
1.6	Gebyr	8
1.7	Innmelding i kontrollordningen og krav til dokumentasjon	8
1.8	Virksomheter som setter bort kontrollpliktige aktiviteter	9
1.9	Revisjonsbesøk	10
1.10	Tilgang til opplysninger og dokumentasjon	10
1.11	Regnskap, lagerbeholdning	10
1.12	Mottakskontroll	10
1.13	Ved mistanke om uregelmessigheter eller lovbrudd	11
1.14	Utmelding	11
1.15	Eierskifte	11
1.16	Søknader, klager og andre henvendelser om økologisk produksjon	12
	Dispensasjoner og midlertidige tillatelser	12
	Klager	12
1.17	Krav til merking	12
	Merkekrav ved bruk av EU-logoen	13
	Produkter under omlegging fra ikke-økologisk til økologisk produksjon	13
	Loger for økologisk produksjon	13
2	ØKOLOGISK PLANTEPRODUKSJON	14
2.1	Godkjenning av skifter/areal	14
2.2	Karenstid	14
	Unntaksregler for beregning av karenstart for arealer	15
2.3	Parallellproduksjon	16

2.4	Næringstilførsel.....	17
	Vekstskifte.....	17
	Økologisk gjødsel.....	18
	Ikke-økologisk gjødsel	18
2.5	Regulering av ugras, skadedyr og sykdommer	20
2.6	Formeringsmateriale	20
	Frø og settepotet	20
	Vegetativt formeringsmateriale utenom settepotet	21
	Produksjon av frø, såvare og vegetativt formeringsmateriale	21
2.7	Krav til vekstmedium i pletter, kar og benker	22
2.8	Veksthusproduksjon.....	22
2.9	Høsting av planter og plantedeler fra utmark	23
2.10	Økologisk sopp	23
3	ØKOLOGISK HUSDYRHOLD	24
3.1	Omlegging og karenstid	24
	Samtidig omlegging av arealer og besetning.....	24
3.2	Godkjenning og identifikasjon av animalske produkter	25
3.3	Parallellproduksjon	25
	Unntaksmuligheter for parallellproduksjon av samme art husdyr	26
3.4	Dyrenes opprinnelse og innkjøp av dyr	26
	Førstegangsetablering av husdyrbesetning	26
	Økologiske livkyllinger	27
	Gjenetablering av husdyrbesetning	27
	Fornyng med konvensjonelle hunddyr for avl.....	27
	Vilkår for å få tillatelse til å kjøpe inn konvensjonelle dyr	28
	Fornyng med konvensjonelle hunddyr for avl	28
3.5	Transport av dyr.....	28
3.6	Fôr.....	29
	Melk	29
	Bruk av beiter og grovfôr	31
	Fellesbeiter	31
	Karensfôr.....	32
	Bruk av konvensjonelt fôr	32
	Avlingstap/fôrmangel	33
	Oversikt - bruk av ulike typer fôr	33
3.7	Sykdomsforebygging og veterinærbehandling.....	34
3.8	Reproduksjon.....	35
3.9	Fysiske inngrep	35
3.10	Besetningstetthet	36
3.11	Husdyrrom	36
	Oppbinding.....	37

Husdyrrom: spesielt for storfe	37
Husdyrrom: spesielt for sau	38
Husdyrrom: spesielt for griser	38
Dyreslag tilpasset helårs utegange	38
Rengjøring og skadedyrbekjempelse i husdyrrom	39
3.12 Tilgang til beite- og luftarealer	39
3.13 Spesielle regler for fjørfe	40
Husdyrrom for fjørfe	40
Luftegård	41
Saktevoksende fjørferaser	42
Slaktealder	42
3.14 Spesielle regler for kaninhold	43
Karenstid	43
Ute- og inneareal	43
Fôring	43
Reproduksjon	43
4 ØKOLOGISK BIRØKT	44
4.1 Generelt om økologisk birøkt	44
4.2 Krav til dokumentasjon	44
4.3 Karenstid	44
4.4 Parallellproduksjon	44
4.5 Bienes opprinnelse	45
Fornyning eller gjenetablering	45
4.6 Plassering av bigårdene	45
Unntak fra kravet om bigårdens plassering	46
4.7 Fôr	46
4.8 Sykdomsforebygging og veterinærbehandling	47
4.9 Håndtering av biene	48
4.10 Egenskaper ved bikuber og materialer som brukes i birøkt	48
Bikuber	48
Voks	48
4.11 Rengjøring og desinfeksjon	49
Vedlegg 1: Hjemmelagde planteuttrekk og preparater (plantestyrkende middel)	50
Vedlegg 2: Minste innendørs- og utendørsareal for kaniner	51

1 Generelle krav

1.1 Om veilederen

Denne veilederen er utarbeidet av Mattilsynet og Debio i samarbeid. Det er også utarbeidet en veileder som gir utfyllende informasjon om foredling, lagring, import og omsetning av økologiske landbruksprodukter, næringsmidler og fôrvarer. I veilederne gis det utfyllende beskrivelser av regelverket som gjelder på økologiområdet. Veilederne skal også bidra til en ensartet og samordnet forvaltning på området.

Veilederne må leses sammen med forskriften, inklusive forordningsteksten, da det alltid er forskriften med oppdatert forordningstekst som utgjør de til enhver tid gjeldende bestemmelsene. Ved eventuell uoverensstemmelse mellom veilederne og forskriften med forordning, er det forskriftsteksten som gjelder.

1.2 Myndighetsfordeling og tilsynsansvar

Landbruks- og matdepartementet (LMD) er ansvarlig departement for regelverket om økologisk produksjon og merking av økologiske landbruksprodukter og næringsmidler. Nærings- og fiskeridepartementet (NFD) er ansvarlig departement for økologisk akvakulturproduksjon. Mattilsynet har ansvaret for å forberede og gjennomføre regelverksprosessen, og hovedansvaret for tolkning av regelverket. Eksempler på sentrale problemstillinger er fremstilt i eksempelbokser.

Mattilsynet har **delegert Mattilsynet til å føre tilsyn og fatte enkeltvedtak etter forskrift om økologiske landbruksprodukter mv. til det private kontrollorganet Debio¹, med visse unntak.**

Disse unntakene er:

- Føre tilsyn og fatte enkeltvedtak etter økologiforskriftens bestemmelser om import fra tredjeland av økologiske landbruksprodukter og næringsmidler, samt økologiske akvakulturprodukter. Slik myndighet er delegert til Mattilsynets distriktskontorer med grensekontrollstasjoner². Tredjeland er land utenfor EØS-området.
- Fatte enkeltvedtak om dispensasjon etter økologiforskriften. Slik myndighet er delegert til Mattilsynets regioner³.
- Gi midlertidige tillatelser til bruk av ikke-økologiske ingredienser i økologiske produkter. Slik myndighet er delegert til Mattilsynet, region Stor-Oslo⁴.

¹ Jf. forskrift 22. november 2005 nr. 1368 om delegering av myndighet fra det sentrale MT til Debio og det lokale og regionale Mattilsynet etter økologiforskriften § 17, punkt 1.1

² Jf. forskrift 22. november 2005 nr. 1368 om delegering av myndighet fra det sentrale MT til Debio og det lokale og regionale Mattilsynet etter økologiforskriften § 17, punkt 2.1

³ Jf. forskrift 22. november 2005 nr. 1368 om delegering av myndighet fra det sentrale MT til Debio og det lokale og regionale Mattilsynet etter økologiforskriften § 17, punkt 3.1

⁴ Jf. forskrift 22. november 2005 nr. 1368 om delegering av myndighet fra det sentrale MT til Debio og det lokale og regionale Mattilsynet etter økologiforskriften § 17, punkt 4.1

Debio skal føre tilsyn med at produkter som skal merkes eller er merket med en henvisning til den økologiske produksjonsmetoden, tilfredsstiller kravene i regelverket. Markedsføring av produkter som økologiske kan kun skje når hele produksjonen og håndteringsprosessen har vært underlagt kontrollordningen for økologisk produksjon.

Når Debio fører tilsyn og fatter vedtak etter økologiforskriften, er Debio å anse som et forvaltningsorgan, og er derfor pålagt å følge bestemmelsene i *lov 10. februar 1967 nr 00 om behandlingssåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven)* inklusive alminnelige forvaltningsmessige prinsipper og *lov 19. mai 2006 nr 16 om rett til innsyn i dokument i offentlig verksemd (offentleglova)*. Debio plikter også å gi veiledning om gjeldende økologiregelverk.

1.3 Grunnleggende mål og prinsipper for økologisk produksjon

Landbruk

Økologisk landbruk er en driftsform eller produksjonsmetode som det er fastsatt detaljerte minstekrav til. Driftsformen innebærer et allsidig driftsopplegg med bruk av naturlige fornybare ressurser som husdyrgjødsel, belgvekster og fôrvekster, som bidrar til at jordas fruktbarhet opprettholdes og på lang sikt forbedres.

Husdyrhold utgjør en integrert del av virksomheten på mange gårdsbruk med økologisk landbruksproduksjon. Husdyrene skal bidra til at det skapes likevekt i produksjonssystemet gjennom å dekke plantenes behov for næringsstoffer og øke mengden av organisk materiale i jorda.

Gjødsel, fôr og plantevernmidler

Det skal brukes økologisk fôr med visse unntak, og det vektlegges prinsippet om lokalproduserte råvarer når det er mulig. Det er forbud mot bruk av lettløselig mineralgjødsel og kjemiske plantevernmidler. Tillatte innsatsvarer er spesifisert i økologiregelverket.

GMO

Det er forbud mot bruk av genmodifiserte organismer (GMO) og produkter avledet fra slike organismer.

Husdyrhold

Reglene for økologisk husdyrhold omfatter alle domestiserte dyreslag, inkludert utegangersau og andre dyr som er under tilsyn. Produkter av dyr fra jakt og fiske omfattes ikke av økologiforskriften. Økologisk bihold er beskrevet i et eget kapittel.

Økologisk husdyrhold uten tilhørende areal er ikke tillatt, og besetningens størrelse skal stå i forhold til tilgjengelig gressareal for å unngå problemer med overbeiting, erosjon og forurensing av jord og vann. Alle dyr i økologisk husdyrhold skal i utgangspunktet ha tilgang til å gå ute.

Kunnskap og respekt for dyrenes egenart er selve grunnlaget for økologisk husdyrhold. Husdyrene spiller en viktig rolle i økologisk landbruk av flere grunner:

- Klimaet i store deler av landet er slik at en stor del av det dyrkede arealet først og fremst egner seg til eng og annen fôrproduksjon.

- Det er store beiteressurser i fjell og utmark som bør benyttes til matproduksjon.
- Husdyrgjødsel er en viktig ressurs for økologisk drift.
- Vekstskifte med kløverrik eng er gunstig for jordens fruktbarhet.
- Husdyr i utmark bidrar til å holde ved like et kulturlandskap som fremmer biologisk mangfold.
- Husdyr på gården gjør det enklere å utnytte rester fra annen planteproduksjon til fôr.

For at en økologisk driftsenhet skal kunne fungere som en enhet og være minst mulig avhengig av tilførte ressurser utenfra, må sammenhengen mellom jord, planter og gjødsel være balansert. Det innebærer at hele gårdens husdyrhold må avpasses til arealgrunnlag og plantevekst, både med hensyn til type husdyr og mengde dyr.

Karenstid

Før produkter kan omsettes som økologiske, må høstarealene og produksjonsdyrene gjennom en karenstid. I denne tidsperioden skal reglene for økologisk plante- og husdyrproduksjon følges, men produktene kan ikke omsettes som økologiske. En karenstid er nødvendig for å bygge opp biologisk aktivitet i jorden, samt for å forebygge mot innhold av ikke-tillatte stoffer i økologiske produkter fra tidligere bruk av bl.a. kjemiske/syntetiske plantevernmidler. En gradvis omlegging, skifte for skifte, er ofte det mest hensiktsmessige.

1.4 Regelverket på økologiområdet

Forskrift om økologisk produksjon og merking av økologiske landbruksprodukter, akvakulturprodukter, næringsmidler og fôr (økologiforskriften) inneholder bestemmelser om hva som skal til for å kunne produsere og omsette produkter som økologiske. Den offisielle korttittelen på forskriften er økologiforskriften.

Økologiforskriften gjennomfører EUs forordninger på økologiområdet, jf økologiforskriften §§ 2, 3 og 4. EUs regelverk bygger på tre hovedforordninger; forordning (EF) nr. 834/2007, forordning (EF) nr. 889/2008 og forordning (EF) nr. 1235/2008. Forordning (EF) nr. 834/2007 inneholder overordnede mål og prinsipper, og forordning (EF) nr. 889/2008 inneholder de detaljerte produksjonsbestemmelsene med positivlister som vedlegg. Forordning (EF) nr. 1235/2008 omhandler regler for import av økologiske produkter fra tredjeland.

Forholdet mellom økologiregelverket og annet regelverk

Det er viktig å merke seg at alle krav i økologiregelverket gjelder **i tillegg til** kravene som virksomheter er pålagt i øvrig generelt og spesielt regelverk. Eksempler på øvrig regelverk er regelverk om hygiene, helse, dyrevelferd og merking mv. Det er virksomheten sitt ansvar å sikre at regelverk som stilles til virksomheten følges.

1.5 Hvem er registrerings- og kontrollpliktig?

Virksomheter som:

- a) produserer, bearbeider, lagrer produkter på et annet sted enn på salgsstedet, importerer eller eksporterer økologiske produkter med tanke på markedsføring av produktene
- b) markedsfører økologiske produkter
- c) setter bort kontrollpliktig aktivitet

skal før markedsføring av produktene som økologiske eller under omlegging til økologisk produksjon underlegges registrering og kontroll⁵.

Virksomheter som ønsker å være omfattet av kontrollordningen må søke om tilknytning hos Debio. Mer informasjon om hvordan man søker finnes på Debio sine nettsider (www.debio.no).

1.6 Gebyr

Alle virksomheter som er omfattet av kontrollordningen skal betale årlig gebyr. Kontrollorganet Debio er delegert myndighet til å kreve inn gebyrer. Gebyrenes størrelse er fastsatt henholdsvis i økologiforskriften og i forskrift 13. februar 2004 nr. 406 om betaling av gebyrer for særskilte ytelser fra Mattilsynet.

1.7 Innmelding i kontrollordningen og krav til dokumentasjon⁶

Sertifiseringsprosessen starter med søknad om tilknytning til kontrollordningen. Sammen med søknaden må det utarbeides en fullstendig beskrivelse av driften. Søknad om tilknytning, sammen med beskrivelse av driften og aktuell dokumentasjon, danner grunnlag for behandling av søknaden. Virksomheten regnes som tilknyttet til kontrollordningen dersom søknaden godkjennes⁷.

Aktuell dokumentasjon som vedlegges søknad om tilknytning og beskrivelse av driften:

- Driftsansvarliges navn og adresse, samt eventuelle opplysninger om andre som kan undertegne for drifta⁸. For samdrifter må det avklares ved innmelding hvem som er juridisk ansvarlig for virksomheten.
- Oversikt over gårdens bygninger og anlegg (skisse eller kart) og jordveier (skiftekart) hvor det skal drives økologisk.
- Hvilke produksjoner og aktiviteter som skal drives økologisk, det vil si skifter og husdyrproduksjoner (ev. sanking av ville vekster m.m.).
- I tilfeller hvor deler av gården ikke skal drives økologisk skal disse områder også angis, f.eks. på skisse/kart. I forhold til husdyrhold kan dette angis i tegning av husdyrrom, oversikt over beitearealer, utearealer osv., og i oversikten over lagerrom.

Søknaden og beskrivelsen av driften med vedlegg vil danne utgangspunktet for den årlige økologikontrollen. Beskrivelsen skal vise hvordan gården skal drives økologisk, med tanke på produksjoner, omfang og driftsmåte. For mer informasjon om tilknytning til kontrollordningen, se www.debio.no.

Alle virksomheter som er tilknyttet kontrollordningen blir revidert årlig av Debio. Ved revisjon er følgende dokumentasjon aktuell å ha tilgjengelig;

- a) fjorårets og årets regnskap og bilag⁹
- b) utskrift av elektronisk kartverk (helst) med inntegnet skifter m/arealstørrelser og skiftenummer¹⁰

⁵ Jf. økologiforskriften § 2, jf. fo. (EF) nr. 834/2007, art. 28, nr 1

⁶ Jf. økologiforskriften § 5

⁷ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 63

⁸ Jf. økologiforskriften § 2, jf. fo. (EF) nr. 834/2007, art. 2, d)

⁹ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 66

¹⁰ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 63, nr. 3b

- c) godkjent gjødselplan og oversikt over faktisk gjødsling (dato, type og mengde for ulike skifter)¹¹
- d) oversikt over anvendelse av plantevernmidler og plantestyrkende midler (årsak, dato, type for ulike skifter)¹²
- e) avlingsoversikt (dato, type og mengde)¹³
- f) oversikt over innkjøp, salg eller tap av dyr¹⁴
- g) oversikt over innkjøp og bruk av fôr¹⁵
- h) oversikt over sykdoms- og dyrlegebehandling (helsekort)¹⁶
- i) Debios P3-skjema eller annen dokumentasjon ved bruk av utmark¹⁷
- j) rengjøringsjournal e.l. for husdyrproduksjon¹⁸
- k) eventuell kopi av de to siste søknadene om produksjonstilskudd
- l) eventuell KSL-perm og noteringer.

Opplysninger om areal og husdyr registreres hvert år¹⁹. Arealstørrelser og kulturer registreres per 31. juli i inneværende år. Opplysninger om husdyrproduksjoner og antall dyr registreres per 1. januar i inneværende år.

1.8 Virksomheter som setter bort kontrollpliktige aktiviteter²⁰

For å kunne sikre økologisk kontroll fra ”jord og fjord til bord”, må virksomheter som helt eller delvis lar andre virksomheter stå for produksjon, tilvirkning, pakking, lagring og/eller import på oppdragsbasis ha en egen godkjenning for dette. Virksomheten som utfører den bortsatte aktiviteten må ikke ha egen godkjenning for å kunne håndtere økologiske produkter, men aktiviteten skal være en del av godkjenningsomfanget til virksomheten som setter bort aktiviteten. Virksomheter som setter bort kontrollpliktige aktiviteter må også betale gebyr for den aktiviteten de setter bort.

I virksomheter som setter bort kontrollpliktige aktiviteter til tredjemann skal beskrivelsen av driften omfatte:

- en liste over de virksomhetene som det er satt bort kontrollpliktig aktivitet til; disse underleverandørene skal ha godtatt at deres virksomhet er underlagt kontrollordningen for økologisk produksjon.
- dokumentasjon på sporing tilbake i hele leverandørkjeden (eks. egnet regnskapssystem). Alle produktene skal kunne spores tilbake til leverandører/selger, og førstemottakere/kjøpere.

¹¹ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 72

¹² Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 72

¹³ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 72

¹⁴ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 76, a)-c)

¹⁵ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 72, c) og 76, d)

¹⁶ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 76

¹⁷ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 76

¹⁸ Jf. økologiforskriften § 2, jf. fo. (EF) nr. 834/2007 art. 14 e) i)

¹⁹ Jf. økologiforskriften § 2, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 71

²⁰ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008 art. 86 og økologiforskriften § 2, jf. fo. (EF) nr. 834/2007, art. 28. pkt 1

1.9 Revisjonsbesøk²¹

Det utføres minst én fysisk kontroll hvert år ved alle virksomheter som er tilknyttet kontrollordningen. Virksomheten skal legge frem aktuell dokumentasjon som kreves i regelverket. Revisorens oppgave er å registrere og samle inn nødvendige opplysninger i tillegg til å gi veiledning om regelverket. Etter hvert besøk skal det utarbeides en revisjonsrapport, som underskrives både av revisor og en representant for virksomheten.

I tillegg til en årlig meldt revisjon kan Debio foreta tilleggsrevisjoner, som fortrinnsvis skal være uanmeldte.

1.10 Tilgang til opplysninger og dokumentasjon²²

Virksomheten skal gi Debio adgang til alle deler av virksomheten. Ved parallellproduksjon gjelder dette også den konvensjonelle delen av virksomheten. Debio skal ha tilgang til alle lokaler samt til regnskapet og relevante regnskapsbilag. Debio skal ha tilgang til alle opplysninger som anses nødvendige for kontrollen. Når kontrollorganet krever det, skal virksomheten framlegge resultatene av egne kontroll- og prøvetakingsprogrammer.

1.11 Regnskap, lagerbeholdning²³

Det skal føres beholdningsoversikt og regnskap for enheter eller lokaler, slik at virksomheten kan legge fram nødvendig dokumentasjon for Debio eller Mattilsynet. Følgende forhold skal dokumenteres;

- Leverandør, selger, eller eksportør av produktene
- produkttype og mengden av innkjøpte økologiske varer
- alle innkjøpte innsatsmidler og bruken av disse
- produkttype og mengde av de økologiske produktene som oppbevares i lokalene
- produkttype, mengde og mottaker for alle de solgte økologiske produktene, unntatt til endelige forbrukere.

Opplysningene i regnskapet skal dokumenteres med relevante regnskapsbilag. Regnskapet skal vise balansen mellom innsatsfaktorer og produksjon.

Dersom virksomheten driver flere produksjonsenheter i samme område, må enhetene for ikke-økologiske produkter samt lagringssteder for råvarer og hjelpestoffer også være omfattet av kontrollkravene.

1.12 Mottakskontroll²⁴

Ved mottak av økologiske produkter skal virksomheten kontrollere at emballasjen eller beholderen er lukket og at opplysningene nevnt ovenfor foreligger. Virksomheten skal krysskontrollere opplysningene i merkingen med opplysningene i følgedokumentene. Resultatet av denne kontrollen skal uttrykkelig angis i regnskapet. Det kan for eksempel benyttes egne skjema for mottak, eller det kan bekreftes på pakkseddel at økologisk

²¹ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 65

²² Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 29

²³ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 66

²⁴ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 33

merking er kontrollert. Rutiner for kontroll av varens merking må være kjent for alle som har med varemottak å gjøre.

Ved mottak av økologiske produkter skal det av de medfølgende dokumenter (mottaksseddel/ pakkseddel/faktura/kvittering) fremgå hvem som er leverandør (navn og adresse), type og mengde, at produktene er økologiske, og eventuelle andre opplysninger som gjør det mulig å identifisere partiet, som for eksempel lotnummer.

Dersom merking og/eller dokumentasjon ved mottak ikke er tilfredsstillende, skal produktene holdes tilbake inntil det er avklart om de er økologiske. Dersom det ikke er mulig å få en tilfredsstillende dokumentasjon, skal produktene omsettes uten henvisning til økologisk produksjonsmetode²⁵.

1.13 Ved mistanke om uregelmessigheter eller lovbrudd²⁶

Dersom en virksomhet har pålitelig informasjon om, eller har relevante indikasjoner på at et produkt som virksomheten har produsert, tilvirket, importert eller mottatt fra en annen virksomhet, ikke er i samsvar med kravene i økologiregelverket, skal virksomheten iverksette tiltak for enten å fjerne økologimerkingen av produktet, eller isolere produktet. Virksomheten skal ikke håndtere slike produkter videre som økologiske før all mistanke er fjernet. Eksempler på slike indikasjoner kan være:

- funn ved mottak av produkter; om pakningene er hele og merkingen er korrekt
- mulig sammenblanding av produkter
- prisen betydelig under gjennomsnittspris i markedet
- tvil om ekthet av leverandørs sertifikat
- funn av pesticidrester som kan indikere bruk av produkter som ikke er tillatt i økologisk produksjon.

Virksomheten skal i disse tilfeller uten opphold informere Debio om mistanken og de tiltak som er iverksatt. Debio kan kreve at produktene ikke håndteres videre som økologiske før det er mottatt tilfredsstillende informasjon som gjør at mistanken kan fjernes.

1.14 Utmelding²⁷

Når en virksomhet ikke lenger ønsker å være tilknyttet kontrollordningen, skal utmelding skje skriftlig.

1.15 Eierskifte²⁸

Ved eierskifte må dette straks meldes skriftlig til Debio. Dette gjelder også hvis ny eier fortsatt skal drive økologisk produksjon.

²⁵ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 91, nr. 1

²⁶ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 91

²⁷ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 64

²⁸ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 64

1.16 Søknader, klager og andre henvendelser om økologisk produksjon

Henvendelser og søknader vedrørende økologisk produksjon og økologiske produkter skal sendes til Debio (*Debio, 1940 Bjørkelangen, tlf: 63 86 26 50, e-post: kontor@debio.no*). Debio vil videreformidle henvendelsene til rett instans dersom Debio ikke selv har myndighet til å fatte vedtak i en sak.

Dispensasjoner og midlertidige tillatelser^{29, 30}

Søknader om dispensasjon fra regelverket skal sendes kontrollorganet (Debio), som gir en vurdering av søknaden i henhold til enhver tid gjeldende regelverk før innstilling oversendes Mattilsynets regionskontor. Det samme gjelder for enkelte midlertidige tillatelser, for eksempel bruk av konvensjonelt grovfôr.

Klager³¹

Alle enkeltvedtak kan påklages etter lov 10. februar 1967 om behandlingsmåten i forvaltningssaker (forvaltningsloven) kapittel VI. Klager skal sendes til det organet som fattet vedtaket som det klages over. Klagefristen er tre uker fra melding om vedtaket er mottatt.

1.17 Krav til merking³²

Det er krav til merking av økologiske produkter med enten Ø-merket, EU-logoen eller begge deler. EU-logoen kan brukes på alle ferdigpakkede økologiske næringsmidler, fôrvarer eller såvarer.

På produkter hvor hovedingrediensen stammer fra vilt og fiske kan det henvises i merkingen til økologisk opprinnelse hvis alle andre ingredienser av landbruksopprinnelse enn viltet/fisken er økologisk.

Regelverket for økologisk produksjon omfatter ikke produkter som stammer fra jakt og fiske av viltlevende arter, eller mat til kjæledyr eller fôr til pelsdyr.

²⁹ Jf. Delegering av myndighet fra det sentrale Mattilsynet til Debio og det lokale og regionale Mattilsynet etter økologiforskriften § 17 mv, pkt. 3.1

³⁰ Jf. Instruks til Debio etter økologiforskriften nr 1369, § 1.2

³¹ Jf. Delegering av myndighet fra det sentrale Mattilsynet til Debio og det lokale og regionale Mattilsynet etter økologiforskriften § 17 mv, pkt. 5

³² Jf. økologiforskriften § 2, jf. fo. (EF) nr. 834/2007, art. 23-26

Merkekrav ved bruk av EU-logoen³³

Produkter fremstilt etter økologiregelverket skal merkes med:

1. kodennummeret til kontrollorganet som har kontrollert virksomheten som utfører den siste del av produksjons- eller tilberedningsprosessen. Kodennummeret skal stå i samme synsfelt som EU-logoen.
2. Debios kodennummer er NO-ØKO-01.
3. en henvisning til den økologiske produksjonsmetoden; i Norge bruker vi begrepet ”økologisk”.
4. Når logoen brukes, skal **opprinnelsessted** for landbruksråvarene som inngår i produktet også stå på merkingen. Denne skal komme umiddelbart under referansennummeret. I stedet for eller i tillegg til **land**, kan en bruke;
 - a. EU-landbruk
 - b. Ikke-EU-landbruk
 - c. EU/ikke-EU-landbruk.

Landbruksprodukter med opprinnelse Norge går under kategorien «Ikke-EU-landbruk». Dersom alle ingrediensene er fra Norge (med unntak av inntil to prosent av samlet mengde landbruksingredienser), kan produktet merkes med opprinnelse fra Norge.

Betegnelsen EU/ikke-EU skal ikke fremstå i en farge, størrelse eller skrifttype som er mer fremtredende enn varebetegnelsen.

Produkter under omlegging fra ikke-økologisk til økologisk produksjon³⁴

Produkter av planteopprinnelse som er under omlegging fra ikke-økologisk til økologisk produksjon kan merkes med ”**produsert under omlegging til økologisk landbruk**”. Dette forutsetter at omleggingsperioden er på minst 12 måneder før høstingen begynner, og at produktet bare består av en enkelt vegetabilisk ingrediens av landbruksopprinnelse. I tillegg skal ikke slik angivelse være med en farge, størrelse eller skrifttyper som gjør den mer iøynefallende enn annen betegnelse på varen. Det skal også være angitt kodennummeret på kontrollorganet, her Debio sitt kodennummer, NO-ØKO-01.

Logoer for økologisk produksjon³⁵

Det er spesifikke kriterier til utforming, sammensetning, størrelse og formgivning av EU-logoen³⁶ og til [bruk av Debios logo](#). Kriteriene knyttet til EU-logoen er gitt i forordning 889/2008, vedlegg XI.

³³ Jf. økologiforskriften § 2, jf. fo. (EF) nr. 834/2007, artikkel 24 og fo. (EF) nr. 889/2008 artikkel 57-62

³⁴ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, artikkel 62

³⁵ Jf. økologiforskriften § 2, jf. fo. (EF) nr. 834/2007, artikkel 25

³⁶ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, vedlegg XI

2 Økologisk planteproduksjon

Den økologiske planteproduksjonen skal bidra til å bevare og forbedre jordens fruktbarhet og forebygge jorderosjon. Planter skal få næring fra økosystemet og ikke ved hjelp av lett-oppløselig gjødsel tilsatt arealene.

Sentrale deler av økologisk planteproduksjon er forvaltning av jordens fruktbarhet, utvelgelse av arter og sorter, vekstskifte, gjenbruk av organisk materiale og dyrkningsmetoder.

2.1 Godkjenning av skifter/areal

Arealer kan godkjennes skifte for skifte³⁷. Inndeling og størrelse av skifter defineres av driftsansvarlig(e). Alle endringer i skiftenummer og areal skal meldes til kontrollorganet. Hvert skifte skal klassifiseres med status konvensjonell, karens eller økologisk³⁸.

Ved kjøp eller leie av nye arealer som skal legges om til økologisk drift, må kontrollorganet varsles. Kart med inntegnet(e)/skifte(r) med arealstørrelser og skiftenummer må vedlegges.

Ved dyrking av økologiske matvekster må det være en randsoner mellom økologisk og ikke-økologisk areal³⁹. Hensikten med randsonen er å hindre sammenblanding, og å forebygge at det økologiske arealet påvirkes av konvensjonelle driftsmidler som lettløselig mineralgjødsel og kjemiske plantevernmidler. Randsonen kan være en naturlig avgrensning, f.eks. vei, grøft, steingjerde eller naturlig vegetasjon som ikke høstes som matvekst. Grensene mot konvensjonelt areal skal fremkomme av skiftekart.

2.2 Karenstid⁴⁰

Karenstiden er omleggingsperioden hvor produksjonen skal skje i henhold til reglene for økologisk produksjon. Karenstiden skal som hovedregel regnes tidligst fra den datoen driften og/eller arealet er innmeldt i kontrollordningen, og er spesifikk ut i fra hvilken plantekultur som dyrkes. For ettårige vekster er det krav til at jorda skal være drevet etter økologiske regler i 24 måneder før såing. For eng og flerårige vekster skal karenstiden beregnes slik at høstet produkt overholder krav til karenstid i regelverket⁴¹.

Karenstida er:

- Minimum 24 måneder *før såing eller planting* av ettårige vekster (f.eks. korn, grønnsaker) og jordbær.
- Minimum 24 måneder *før høsting* av eng- og beitevekster.
- Minimum 36 måneder *før høsting* av produkter fra flerårige vekster med en produksjonsperiode på minimum 3 år (f.eks. frukt, ribesvekster, bringebær og hageblåbær).

³⁷ Jf. økologiforskriften § 2, jf. fo. (EF) nr. 834/2007, art. 17, pkt 1

³⁸ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 63

³⁹ Jf. økologiforskriften § 2, jf. fo. (EF) nr. 834/2007, art. 11

⁴⁰ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 36 og 37

⁴¹ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 36, pkt. 1

- Minimum 24 måneder *før såing eller planting* av veksthusproduksjoner når det dyrkes i tidligere konvensjonelle jordbed⁴².

Unntaksregler for beregning av karenstart for arealer^{43,44}

A) Når ingen ikke-tillatte innsatsmidler har blitt brukt på arealet de siste tre årene:

Hvis det kan dokumenteres at det ikke er brukt ikke-tillatte innsatsmidler på arealene minimum de siste tre årene, kan det søkes om karenstiden kan regnes fra før innmelding til kontrollordningen. Dette kan bl.a være aktuelt for permanent eng/innmarksbeite, hvor det ikke har vært brukt ikke-tillatte innsatsmidler de siste 3 år. Søknaden må vedlegges dokumentasjon, som for eksempel:

- dokumentasjon som viser faktisk gjødsling/sprøyting eller gjødslingsplaner/sprøytejournaler, evt. opplysninger om tidligere bruk av arealet for eget areal i tillegg til bekreftelse fra eier/bruker om tidligere bruk av arealet for leid areal
- tidligere revisjonsrapporter fra kontrollorganet som bekrefter at det ikke er brukt ikke-tillatte innsatsmidler
- bekreftelse fra landbrukskontor.

Om dokumentasjonen er tilstrekkelig til at et areal stilles direkte i økologisk status eller karenstart beregnet til før innmelding, må vurderes fra sak til sak.

Eksempel:

Innmelding i kontrollordningen skjer 1. januar 2017. Det er ikke brukt ikke-tillatte innsatsmidler siden 1. januar 2015, dvs i to år før innmeldingstidspunktet. Karenstart kan da regnes fra 1.1.2015, og karenstiden avsluttes 1.1.2018. Innmeldingstidspunktet i kontrollordningen påvirker ikke tidspunktet for karenstart.

B) Spesielt om uteareal for fjørfe og gris⁴⁵:

Omleggingsperioden kan reduseres til ett år for beiter, utendørs luftegårder og mosjonsarealer som brukes av fjørfe og gris. Perioden kan reduseres til seks måneder når det aktuelle arealet det siste året ikke er blitt behandlet med ikke tillatte innsatsmidler. Hvis dette vilkåret er oppfylt, er det ikke behov for å søke om tillatelse.

C) Ved offentlig pålagt sprøyting eller vitenskapelige forsøk⁴⁶:

Dersom økologisk areal eller areal under omlegging må behandles med et ikke tillatt innsatsmiddel på grunn av offentlig pålagt sprøyting eller vitenskapelige forsøk, kan det søkes om tillatelse til å forkorte den nye karenstiden på disse arealene. Ved vurderingen av om det skal tillates kortere karenstid på grunn av en slik behandling, skal det tas hensyn til restkonsentrasjoner i jorda og plantene. Avlingen kan ikke omsettes som økologisk den første høsten etter behandlingen.

D) Ved omfattende bruk av ikke-tillatte innsatsmidler på arealet⁴⁷:

⁴² Jf. økologiforskriften § 5

⁴³ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 36, pkt. 2

⁴⁴ Jf. økologiforskriften § 2, jf. fo. (EF) nr. 834/2007 art. 17, pkt. 1, a og e

⁴⁵ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 37

⁴⁶ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 36, pkt. 4

⁴⁷ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 36, pkt. 3

Forlenget karenstid kan pålegges på arealer hvor det tidligere har vært omfattende bruk av ikke-tillatte innsatsmidler på arealet. Lengre karenstid kan f.eks. kreves for arealer der det er brukt langsomt nedbrytbare plantevernmidler.

2.3 Parallellproduksjon⁴⁸

Med parallellproduksjon menes både konvensjonell og økologisk produksjon innen samme virksomhet, dvs under ett foretaksnummer. Arealer som er under omlegging regnes som økologiske i forhold til reglene om parallellproduksjon. Når det gjelder arealer og produksjoner som er i økologisk- og karenstatus er det kun reglene om adskilthet som gjelder.

Hovedregelen i økologiregelverket er at all produksjon innen samme virksomhet skal drives etter reglene for økologisk produksjon. Bakgrunnen for dette er å sikre forbrukernes tillit til at økologiske og konvensjonelle produkter ikke blir forvekslet eller svindlet med.

Som et unntak åpner regelverket i noen tilfeller for parallellproduksjon. Når parallellproduksjon tillates, stilles det krav til dokumentasjon på adskilthet mellom den konvensjonelle og den økologiske produksjonen. Dette gjelder både for arealer og produkter, og innebærer at den konvensjonelle og den økologiske produksjonen må foregå på ulike produksjonsenheter innen virksomheten som er klart adskilt. Alle enhetene i virksomheten skal omfattes av kontrollsystemet for den økologiske produksjonen.

En virksomhet kan drive med både økologisk og ikke-økologisk planteproduksjon under følgende forutsetninger:

- a) Ved dyrking av ulike sorter som lett kan skilles fra hverandre⁴⁹
- b) Den økologiske produksjonen skjer i en driftsenhet der lager/driftsbygninger og arealer er klart atskilt fra ikke-økologiske enheter⁵⁰
- c) Produsent kan dokumentere klar atskillelse ved innkjøp av økologiske og konvensjonelle innsatsvarer (regnskap/bilag).
- d) Den konvensjonelle driftsenheten skal være tilgjengelig for fysisk inspeksjon.

Når parallellproduksjon av planter tillates stilles det krav om at det skal være ulike sorter som er lette å skille fra hverandre på den konvensjonelle og økologiske produksjonsenheten. **Det er produsentens ansvar å kunne dokumentere at to sorter er lette å skille. I tillegg må det være enkelt for kontrollorganet å skille sortene.**

Kravet om at sortene lett skal kunne skilles fra hverandre gjelder først og fremst **det innhøstede produktet**. Årsaken er at det er ved lagring og transport at risikoen for forveksling mellom konvensjonelle og økologiske produkter er størst. Rutiner for adskilthet mellom den økologiske og konvensjonelle produksjonen må avklares i driftsbeskrivelsen.

⁴⁸ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 40

⁴⁹ Jf. økologiforskriften § 2, jf. fo. (EF) nr. 834/2007, art. 11

⁵⁰ Jf. økologiforskriften § 2, jf. fo. (EF) nr. 834/2007, art. 11

Eksempler:

- Produksjon av vårhvete og høsthvete vil ikke kunne aksepteres fordi det ferdige produktet ikke er lett å skille.
- Det samme gjelder bygg av ulike sorter til modning og brukt i gjenlegg.
- Torads- og seksradsbygg kan ikke aksepteres siden det ferdige produktet er vanskelig å skille på lager, og det er tilnærmet umulig å avdekke innblanding.
- Grønnsaker av ulike sorter med ulik form og farge etter innhøsting kan være eksempel på hva som lett kan skilles fra hverandre.
- Når det gjelder engvekster til høsting, må det også brukes sorter som er lette å skille. Dette kan i praksis bety innblanding av en annen art som ikke går ut over tid.

Ved parallellproduksjon av vekster med en produksjonsperiode på minimum 3 år, for eksempel frukt og ribesvekster som rips, solbær og stikkelsbær, skal det brukes ulike sorter i den økologiske og konvensjonelle produksjon. Dersom sortene ikke lett kan skilles fra hverandre må det foreligge en godkjent plan for omlegging av hele arealet innen 5 år. I tillegg er det krav til tiltak som sikrer god adskilthet mellom produksjonene. Virksomheten skal også varsle kontrollorganet 48 timer før innhøsting, melde fra om at innhøsting er avsluttet og rapportere avlingsmengde⁵¹.

Unntak fra krav til ulike sorter⁵²:

Det åpnes for unntak til krav om ulike sorter, og i følgende tilfeller kan det brukes like sorter:

- Produksjon av frø, vegetativt formeringsmateriale og planter til utplanting.
- I forbindelse med landbruksforskning eller undervisning.
- I forbindelse med grasarealer som utelukkende brukes til beiting.

Kravene om tiltak som sikrer god adskilthet mellom produksjonene og varsling til kontrollorganet gjelder også for produksjon av frø- og formeringsmateriale og for forskning og undervisning.

2.4 Næringstilførsel

Vekstskifte⁵³

Vekstskifte har en sentral betydning i økologisk landbruk. I regelverket er det framhevet at jordens fruktbarhet og biologiske aktivitet skal økes ved flerårig vekstskifte. Dette skal omfatte belgvekster og andre grønn gjødslingsvekster, husdyrgjødsel eller organisk materiale (helst kompostert).

Vekstskifte gir som regel de beste forutsetninger for god jordstruktur, for utnyttelse av næringsressurser, for ugrasbekjempelse, og for å unngå oppformering av skadedyr og sykdommer⁵⁴. Det må foreligge en plan for vekstskifte for alle økologiske driftsenheter.

⁵¹ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 40 pkt 1 a)

⁵² Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 40 pkt 1 b)-d)

⁵³ Jf. økologiforskriften § 2, jf. fo. (EF) nr. 834/2007, art. 12, pkt.1 b)

⁵⁴ Jf. økologiforskriften § 2, jf. fo. (EF) nr. 834/2007, art. 12, pkt.1 g)

Eksempel:

På driftsenheter med permanent eng og beite eller flerårige kulturer som frukt og bær, vurderes kravet om vekstskifte på grunnlag av gårdens øvrige driftssituasjon. Dersom det legges opp til et ekstensivt driftsopplegg med f.eks. varig eng skal dette forklares og begrunnes i beskrivelsen av driften. Eksempler på begrunnelser kan være arrondering, stort arealgrunnlag i forhold til husdyrholdet, steinrik jord m.m.

Økologisk gjødsel

Jordas fruktbarhet, næringsinnhold og biologiske aktivitet skal først og fremst opprettholdes eller forbedres ved⁵⁵:

- a) Bruk av et hensiktsmessig vekstskifte der belgvekster, grønngjødsling eller bruk av vekster med dypt rotsystem inngår.
- b) Nedmolding av husdyrgjødsel fra økologisk husdyrhold.
- c) Nedmolding av annet organisk materiale fra økologisk produksjon.

For områder omfattet av nitratdirektivet⁵⁶ er det en øvre grense for total mengde tilført husdyrgjødsel på gjennomsnittlig 17 kg total-nitrogen pr dekar og år. Dette beregnes samlet for hele virksomhetens spredeareal. Det vil si at grensen kan overskrides på enkeltskifter så lenge gjennomsnittet på gården er under 17 kg N per dekar og år.

Nitrogen fra for eksempel grønngjødsel, jorddekkingsmateriale og kompost uten husdyrgjødsel tillatt brukt i økologisk produksjon, regnes som et tillegg til de 17 kg total-nitrogen per dekar fra husdyrgjødsel.

Driftsenheter kan samarbeide med andre driftsenheter om bruk av husdyrgjødsel. Totalareal, mengde husdyrgjødsel og antall dyr vil da vurderes under ett, i forhold til spredearealet. Hvis virksomheten produserer mer gjødsel enn det som er tillatt å bruke på den økologiske driftsenheten, må det inngås skriftlig avtale med annen økologisk driftsenhet om anvendelse av overskuddsgjødsel⁵⁷.

Til aktivering av kompost er det tillatt å bruke preparater framstilt på basis av planter eller mikroorganismer⁵⁸. Det er tillatt å bruke preparater framstilt av mikroorganismer som gjødsel eller jordforbedringsmiddel på jorden⁵⁹. Det er en forutsetning at plantene eller mikroorganismene ikke er genmodifiserte. Bruken av slike preparater skal dokumenteres i beskrivelsen av driften.

Ikke-økologisk gjødsel⁶⁰

Når det ikke er mulig å oppnå tilstrekkelig næringstilførsel gjennom et hensiktsmessig vekstskifte, bruk av belgvekster og tilførsel av økologisk husdyrgjødsel og annet økologisk organisk materiale, kan kun organiske eller uorganiske gjødselslag oppført i Vedlegg I i

⁵⁵ Jf. økologiforskriften § 2, jf. fo. (EF) nr. 834/2007, art. 12, pkt.1 b) og jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 3

⁵⁶ Jf. rådsdirektiv 91/676/EØF av 12. desember 1991 om beskyttelse av vann mot forurensning forårsaket av nitrater fra landbruket

⁵⁷ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 3, nr. 3

⁵⁸ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 3, nr. 5

⁵⁹ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 3, nr. 4

⁶⁰ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 3, nr. 1

forordning 889/2008 brukes. Det er bare tillatt å bruke produkter som står på lista. Lettløselig nitrogengjødsel (kunstgjødsel) står ikke oppført på lista og er derfor forbudt i økologisk produksjon.

Matavfall kan benyttes som en ingrediens for å produsere biorest eller kompost til bruk som gjødsel i økologisk produksjon. Det er tillatt å benytte matavfall fra private husholdninger og matavfall fra storhusholdninger, for eksempel restauranter og andre serveringsforetak.

Fiskebiproduktet grakse som er produsert med godkjent metode, på godkjent anlegg og av kategori 3 materiale, inngår i biproduktforordningens definisjon av fiskemel. Slike sluttprodukter kan brukes som organisk gjødsel i økologisk produksjon, forutsatt at bestemmelser i øvrig relevant regelverk er oppfylt (gjødselvereforskriften mm). Grakse som er generert fra dødfisk, dvs kategori 2 materiale, inngår derimot ikke i biproduktforordningens definisjon av fiskemel. Bruk av kategori 2 materiale i økologisk produksjon vil være i strid med økologiforskriften.

Behovet for bruk av ikke-økologisk gjødsel skal kunne dokumenteres ved revisjon.

Relevant dokumentasjon:

- a) Redegjørelse for driftsopplegget, dvs. bruk av vekstskifte, belgvekster og lignende
- b) Gjødslingsplan, som viser at næringstilgangen fra det økologiske driftsopplegget ikke er tilstrekkelig
- c) Jordanalyser
- d) Opplysninger om mengde og gjødseltype, hvor gjødsla skal brukes og begrunnelse for bruken
- e) Bladanalyser eller tilsvarende analyser.

Følgende organiske gjødselslag er ikke tillatt brukt⁶¹:

Det er forbud mot bruk av gjødselslag som er fra industrilandbruk. Som industrilandbruk menes:

- Hønsegjødsel fra burdrift.
- Gjødsel fra fjørfe som har fått fôr med koksidiostatika
- Gjødsel fra produksjon av pelsdyr.

Det er videre forbud mot bruk av kloakkslam og fiskeslam i økologisk produksjon.

Råvarer til biogassproduksjon (biorest)

Det er tillatt å bruke alle gjødsel- og jordforbedringsmidler som står i Vedlegg I i forordning 889/2008 som råvarer til biogassproduksjon når bioresten skal brukes som gjødsel i økologisk produksjon. Det er forbud mot bruk av slakteavfall fra burhøner som ingrediens for produksjon av biorest til økologisk produksjon.

Dersom det brukes biorest som gjødsel i økologisk produksjon, må det kunne dokumenteres hvilke råvarer som har inngått i bioresten. Dersom husholdningsavfall har inngått som råvare, må det dokumenteres at grenseverdiene for tungmetaller er overholdt.

⁶¹ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, Vedlegg I.

Generelt bør det ikke benyttes prosesshjelpemidler eller tilsetningsstoffer i biogassproduksjon utover enzymer og vann. Jernklorid er imidlertid tillatt å bruke siden det generelt er tillatt å bruke mikromineral gjødselprodukter ved behov i økologisk produksjon.

2.5 Regulering av ugras, skadedyr og sykdommer

Følgende tiltak kan anvendes for å forebygge og bekjempe ugras, skadedyr og plantesykdommer⁶²:

- a) Valg av hensiktsmessige (sykdomsresistente) arter og sorter, slik at plantene har størst mulig konkurransevne overfor skadegjørere og ugras under de gjeldende forhold på den enkelte driftsenheten.
- b) Bruk av hensiktsmessig vekstskifteplan (se kapittelet om næringstilførsel).
- c) Bruk av mekaniske bekjempningsmetoder (harving, radrensing, pløying osv.).
- d) Tilrettelegging for skadegjørernes naturlige fiender, f.eks. ved å sette opp fuglekasser, samplanting/arts mangfold, bruk av nytte dyr osv.
- e) Bruk av termisk behandling (flamming) og rekkedamping.

Plantevern må alltid sees i sammenheng med tiltakene nevnt over. Når ovenstående tiltak ikke er tilstrekkelig, kan plantevernmidlene oppført i [liste over preparater som kan tillates brukt i økologisk landbruk](#) benyttes⁶³. Behovet må dokumenteres. Det er nødvendig med en ekstra grundig rengjøring av sprøyteutstyr som også blir brukt til sprøyting med plantevernmidler som ikke er tillatt i økologisk produksjon.

En [oversikt over nytteorganismer som tillates](#) brukt finnes på Mattilsynets nettsider. Midlene og nytteorganismene som kan benyttes i økologisk produksjon er godkjent av Mattilsynet i henhold til Forskrift om plantevernmidler⁶⁴.

Det har blitt utarbeidet en liste over planteuttrekk og plantestyrkende preparater som kan benyttes, se vedlegg 1. Disse er inndelt i tre grupper ut i fra helserisikoen forbundet med de forskjellige stoffene.

2.6 Formeringsmateriale

Godkjent økologisk formeringsmateriale (såvare, settepoteter og annet vegetativt formert plantemateriale) skal benyttes⁶⁵.

Frø og settepotet⁶⁶

Det har blitt opprettet en database med oversikt over tilgjengelig økologisk såvare og settepotet. Databasen er tilgjengelig på www.okofro.no. Her er det en oversikt over hvilke sorter som kan skaffes, og hvor disse kan skaffes fra.

Dersom økologisk formeringsmateriale av ønsket sort ikke er å få tak i, kan ubeiset konvensjonell vare brukes⁶⁷. Det må da søkes om tillatelse til å få bruke konvensjonell vare. Tillatelse til å bruke ubeiset konvensjonell vare kan gis i følgende situasjoner:

⁶² Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 5, pkt. 1 og jf. økologiforskriften § 2, jf. fo. (EF) nr. 834/2007, art. 12, pkt.1 a-c) og g)

⁶³ Jf. økologiforskriften § 3, fo. (EF) nr. 889/2008, art. 5 jf vedlegg II

⁶⁴ Jf. Forskrift om plantevernmidler nr. 455 av 5. juni 2015

⁶⁵ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 834/2007, art. 12, pkt.1 i)

⁶⁶ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 48

- a) Hvis ingen sorter av ønsket art er oppført som tilgjengelige på landsbasis. Eller hvis ingen av de oppførte sortene kan leveres i den aktuelle landsdelen.
- b) Hvis produsenten ønsker å bruke en annen sort enn de som er oppført i databasen, og det kan begrunnes at de sortene som er oppført ikke kan brukes til ønsket formål (f.eks. grunnet tidlighet, klimatilpasninger o.l., eller ved kontraktproduksjon med krav om en bestemt sort).
- c) Hvis en bestemt sort ønskes brukt til forsknings- eller undervisningsformål, eller er en bevaringsverdig sort.

Såvarevirksomheter kan av og til skaffe økologisk materiale på forespørsel. Den enkelte produsent kan også skaffe økologisk hagebruksfrø gjennom privat import. I henhold til forskrift 13. september 1999 nr. 1052 om såvarer⁶⁸, er slik privat import tillatt med inntil 50 porsjonspakninger. Ut over dette kan det søkes om tillatelse for privat import av hagebruksfrø utover de 50 porsjonspakningene. Søknader om tillatelse sendes til nærmeste avdeling i Mattilsynet.

Vegetativt formeringsmateriale utenom settepotet

Selve databasen inneholder bare oversikt over tilgjengelig økologisk såvare og settepotet. På www.okofro.no finnes det imidlertid en liste med kontaktinformasjon til produsenter av andre typer vegetativt formeringsmateriale, f.eks. frukttrær, bær og småplanter av urter.

Hvis økologisk materiale av ønsket sort ikke er tilgjengelig, kan konvensjonelt materiale benyttes. Produsenten må da skaffe dokumentasjon på at økologisk materiale ikke var tilgjengelig, f.eks. med en bekreftelse fra produsentene av økologisk formeringsmateriale av aktuell type.

Produksjon av frø, såvare og vegetativt formeringsmateriale⁶⁹

Ved produksjon av såvare og vegetativt formeringsmateriale kan avlingen markedsføres som økologisk når følgende betingelser er oppfylt;

Ettårige vekster:

Frøbærende planter og morplanter må være dyrket på godkjent økologisk areal i minst én generasjon. Arealet må være ferdig omlagt før såing eller planting av de frøbærende plantene eller morplanten.

Flerårige vekster:

Frøbærende planter og morplanter må være dyrket i henhold til reglene for økologisk produksjon i minst to vekstsesonger. I tillegg er det en forutsetning at karenstida på to år for grasvekster og tre år for flerårige vekster er avsluttet, og at arealet har status som økologisk før høsting av økologisk formeringsmateriale. Dette betyr for eksempel at det kan sås grasfrøgjenlegg på areal i andre års karen.

De samme betingelsene gjelder ved produksjon av eget formeringsmateriale.

⁶⁷ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 45, pkt. 2

⁶⁸ Jf. forskrift om såvarer (EF) nr. 1052/1999, § 25

⁶⁹ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 36, pkt. 1 og økologiforskriften § 2, jf. fo. (EF) nr. 834/2007, art. 12, pkt.1 i)

Som utgangspunkt for produksjon av økologisk formeringsmateriale kan konvensjonelt frø, såkorn og plantemateriale som ikke er kjemisk/syntetisk behandlet benyttes.

Produksjon av frø, såkorn og annet formeringsmateriale (kontrakt dyrking) er unntatt fra reglene om parallellproduksjon, det vil si samme sort kan dyrkes både økologisk og konvensjonelt innen samme virksomhet. Produksjonen må avklares i driftsbeskrivelsen. En forutsetning for å få tillatelse til parallellproduksjon er gode rutiner for atskilthet mellom den økologiske og konvensjonelle produksjonen.

Økologiske trær som er podet med konvensjonell podekvist regnes fortsatt som økologiske etter poding. Konvensjonell podekvist er kun tillatt brukt dersom økologisk vare ikke er tilgjengelig. Dette må kunne dokumenteres ved revisjon.

2.7 *Krav til vekstmedium i pottes, kar og benker*⁷⁰

Dødt vekstmedium alene, som steinull, vann med næring og lignende er ikke tillatt i økologisk produksjon. Dersom vekstmediet består av kompostert eller forgjæret husholdningsavfall må dette tilfredsstillende krav til høyest tillatte innhold av tungmetaller. Maksimalt innhold som kan tillates står oppført i vedlegg I i forordning 889/2008, jf art 3.

2.8 *Veksthusproduksjon*⁷¹

Økologisk veksthusproduksjon skal skje i hus eller avdelinger som er klart atskilt fra konvensjonell produksjon. Det kan f.eks. være tett plastvegg mot konvensjonell del av veksthuset og separat gjødslingssystem.

Ved gjødsling skal det i utgangspunktet brukes gjødselmidler fra godkjent økologisk drift. Ved dokumentert behov kan gjødselmidler fra vedlegg I i forordning 889/2008 brukes. Dokumentasjonen skal framlegges ved revisjon.

Den øvre grensen for tilførsel av total-nitrogen fra husdyrgjødsel per daa gjelder ikke for veksthusproduksjon i avgrenset vekstmedium.

Ensidig veksthusproduksjon er bare tillatt når det sørges for resirkulering av organisk materiale innen driftsenheten, f.eks. bruk av kompost eller organisk avfall fra veksthusproduksjonen.

Produksjonen skal hovedsakelig baseres på naturlig lys. Kunstig lys kan kun i perioder av kulturtiden benyttes alene. Dokumentasjon på dette skal framlegges ved revisjon. Oppvarming er tillatt. Tilsetning av CO₂ i produksjonen er tillatt så lenge dette er et biprodukt fra annen produksjon eller CO₂ fra ikke-fossile kilder.

Termisk sterilisering av jord i veksthus kan etter søknad til Debio tillates dersom andre tiltak viser seg ikke å ha effekt. Uttalelse fra rådgivningstjeneste som bekrefter behovet for dette må legges ved en søknad.

⁷⁰ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 4

⁷¹ Jf. økologiforskriften § 5

Ved omlegging til økologisk drift i jordbed som tidligere har vært drevet på konvensjonell basis, er karenstiden 2 år før utsåing eller planting. Se også avsnittet om karenstid. Ved fullstendig utskifting av konvensjonell jord er det ingen karenstid dersom nytilført jord/gjødsel er godkjent økologisk.

2.9 Høsting av planter og plantedeler fra utmark⁷²

Innsamling av spiselige viltvoksende planter og plantedeler i utmark, er å betrakte som økologiske, under forutsetning av at:

- a) Arealene de siste tre årene før innsamling ikke er blitt behandlet med andre produkter enn dem som står oppført i vedlegg I og II i forordning 889/2008.
- b) At høstingen ikke skader naturområdene eller truer artenes levedyktighet i området.

Revisjon og utfylling av driftsbeskrivelsen må utføres selv om virksomheten begrenser seg til innhøsting av planter som vokser vilt⁷³. Ansvarlige som er tilknyttet kontrollordningen⁷⁴ skal fremlegge tilstrekkelig dokumentasjon for arealene det høstes fra. For et ”sankelag” er det tilstrekkelig at en person er ansvarlig overfor kontrollorganet. Den ansvarlige må ha en skriftlig fullmakt fra de andre i sankelaget.

Dokumentasjon som må foreligge:

- a) Kart over sankeområdet
- b) Egenerklæring/bekreftelse fra grunneier(e), landbrukskontor eller annen uavhengig tredjepart på at ikke-tillatte innsatsmidler ikke er benyttet de siste tre åra.

2.10 Økologisk sopp⁷⁵

Til produksjon av sopp kan følgende vekstmedier brukes:

- Fast, tørket, kompostert eller flytende husdyrgjødsel fra økologiske gårder.
- Inntil 25 % av tilsvarende ikke-økologisk gjødsel under visse betingelser som beskrevet i vedlegg I til forordning 889/2008, dersom det ikke er mulig å få tak i tilstrekkelig med økologisk gjødsel.
- Andre produkter av landbruksopprinnelse fra økologisk produksjon, for eksempel biprodukter fra kornproduksjon.
- Bruk av ikke-økologisk gjødsel og mineraler i henhold til artikkel 3 og vedlegg I i forordning 889/2008 ved dokumentert behov.
- Torv forutsatt at den ikke er kjemisk behandlet.
- Trevirke forutsatt at det ikke er kjemisk behandlet etter felling.
- Jord og vann.

⁷² Jf. økologiforskriften § 2, jf. fo. (EF) nr. 834/2007, art. 12, pkt. 2

⁷³ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 70

⁷⁴ Jf. økologiforskriften § 2, jf. fo. (EF) nr. 834/2007, art. 2 d)

⁷⁵ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 6

3 Økologisk husdyrhold

3.1 Omlegging og karenstid

Omlegging av husdyrholdet henger sammen med omlegging av arealer, og økologisk husdyrhold krever tilhørende økologisk areal⁷⁶. Derfor bør ikke omlegging av husdyrholdet påbegynnes før en tilstrekkelig andel med fôr kan godkjennes som økologisk⁷⁷. Det må også sikres at det er grunnlag for å opprettholde en kontinuerlig økologisk godkjenning etter karenperioden.

Karenstiden for konvensjonelle husdyr er den perioden dyret må fôres og stelles etter reglene for økologisk produksjon, før dyret eller produkter fra dyret kan omsettes som økologisk. Avkom av dyr i karens regnes som økologisk fra samme tidspunkt som mordyr, forutsatt at fôring og stell er i henhold til reglene for økologisk produksjon⁷⁸.

Karenstid for dyr og animalske produkter framgår av følgende oversikt⁷⁹:

Dyr	Produkt	Karenstid
Storfe og hest	Kjøtt	12 måneder
Storfe	Melk	6 måneder
Småfe	Kjøtt, melk	6 måneder
Svin	Kjøtt	6 måneder
Fjørfe	Egg	6 uker
Fjørfe	Kjøtt	10 uker
Kanin	Kjøtt	10 uker ⁸⁰

Samtidig omlegging av arealer og besetning⁸¹

Dersom omleggingen til økologisk drift skjer samtidig for besetning, beiter og andre arealer til fôrproduksjon, kan den samlede karenstiden reduseres til to år, forutsatt at:

- Dyrene var på driftsenheten før omleggingen startet
- Arealene ble brukt til dyrking av fôr eller til beiter før omleggingen
- Dyrene skal hovedsakelig fôres med produkter fra driftsenheten (inkl. eget og leid areal)

Samtidig omlegging vil kun unntaksvis gi en fordel, fordi det er tillatt å bruke 100 % karensfôr fra egen virksomhet.

⁷⁶ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 16

⁷⁷ Jf. økologiforskriften § 2, jf. fo. (EF) nr. 834/2007, art. 14, pkt.1d, i)

⁷⁸ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 9, pkt.2

⁷⁹ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 38, pkt.1

⁸⁰ Jf. økologiforskriften § 14

⁸¹ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 38, pkt.2

3.2 Godkjenning og identifikasjon av animalske produkter

I økologisk husdyrhold skal alle enkeltdyr på en og samme driftsenhet oppdrettes i samsvar med reglene for økologisk produksjon⁸².

Dersom enkeltdyr i en økologisk godkjent besetning ikke tilfredsstillter kravene, f.eks. fordi de er ny innkjøpte eller på grunn av sykdomsbehandling, skal disse dyrene lett kunne identifiseres. Produkter fra slike enkeltdyr kan ikke omsettes som økologiske før en karenperiode er gjennomført, eller en tilbakeholdelsestid er overholdt ved bruk av legemidler⁸³.

Dyr som fødes eller fraktes inn i økologiske besetninger skal forbli i økologiske driftssystem resten av livet. Dette betyr at driftsopplegget ikke kan baseres på å veksle mellom økologisk og konvensjonelt husdyrhold⁸⁴. Besetninger som må tilbakestilles grunnet uforutsette årsaker, eller som er tilbakestillt grunnet regelbrudd, kan gå inn i ny omleggingsperiode.

Dyr og husdyrprodukter skal kunne identifiseres på alle stadier i produksjon, tilberedning, transport og markedsføring⁸⁵.

3.3 Parallellproduksjon⁸⁶

Økologisk og konvensjonell produksjon innen samme foretaksnummer kalles parallellproduksjon. Dette omfatter skifter, luftegårder og bygninger, for eksempel lagre. Et foretak kan bestå av flere driftsenheter.

Det er tillatt med både økologisk og konvensjonell husdyrproduksjon som atskilte driftsenheter innen samme foretak under følgende forutsetninger:

- a) ved oppdrett av ulike arter⁸⁷
- b) den økologiske produksjonen skjer i en driftsenhet der husdyrrom og arealer er klart atskilt fra konvensjonelle enheter
- c) produsent kan dokumentere klar atskillelse ved innkjøp av økologisk og konvensjonelle innsatsvarer og dyr (regnskap/bilag)⁸⁸
- d) den konvensjonelle driftsenheten skal være tilgjengelig for fysisk inspeksjon⁸⁹.

Økologiske driftsenheter skal være klart atskilt fra konvensjonelle driftsenheter. Det er forbudt å oppbevare andre innsatsvarer på en økologisk driftsenhet enn de som er tillatt brukt i økologisk produksjon.

Dersom det drives med både økologisk og konvensjonell produksjon innen samme foretak, må det gå fram av driftsbeskrivelsen hvor de økologiske og ikke-økologiske dyrene er plassert. Rutiner for atskilthet når det gjelder fôring, fôrlager, merking, beitebruk osv. må beskrives i driftsbeskrivelsen.

⁸² Jf. økologiforskriften § 2, jf. fo. (EF) nr. 834/2007, art. 14, pkt. 1 a, i)

⁸³ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 76, a) e)

⁸⁴ Jf. økologiforskriften § 2, jf. fo. (EF) nr. 834/2007, art. 5, i)

⁸⁵ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 75

⁸⁶ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 17, pkt. 1

⁸⁷ Jf. økologiforskriften § 2, jf. fo. (EF) nr. 834/2007, art. 11

⁸⁸ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 66

⁸⁹ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 67

Eksempler:

Det er lov å ha for eksempel et økologisk godkjent sauehold og konvensjonelt storfehold på virksomheten, men det er krav om atskilte bygninger eller lokaler osv. Ved f.eks. omlegging av melkekyr er det et krav om at alle ungdyr, inkludert oksekalver, starter omlegging samtidig. Regelverket tillater ikke oppdrett av samme art konvensjonelt og økologisk på samme foretaksnummer, for eksempel oppdrett av villsau og spælsau.

Unntaksmuligheter for parallellproduksjon av samme art husdyr⁹⁰

I forbindelse med forskning og undervisning kan det søkes om tillatelse til parallellproduksjon av samme art husdyr. En forutsetning for å få tillatelse til parallellproduksjon er gode rutiner for atskilthet mellom den økologiske og konvensjonelle produksjonen (dyr, animalske produkter, husdyrgjødsel og fôr).

3.4 Dyrenes opprinnelse og innkjøp av dyr

Ved valg av raser og avlsdyr skal det tas hensyn til dyrenes evne til å tilpasse seg de lokale forholdene på driftsenheten, og deres levedyktighet og motstandsdyktighet mot sykdommer. Raser som er disponert for spesielle sykdommer eller helseproblemer skal ikke brukes⁹¹.

Ved etablering av økologisk husdyrbesetning kan man legge om egne dyr som allerede finnes på driftsenheten⁹².

Ved produksjon basert på innkjøpte dyr, skal de innkjøpte dyra hvis mulig være økologiske⁹³. Det er ingen begrensninger i antall økologiske dyr man kan kjøpe inn til driftsenheten.

Førstegangsetablering av husdyrbesetning

Ved førstegangsetablering, og dersom det ikke er mulig å skaffe økologiske dyr, kan det kjøpes inn konvensjonelle dyr. Dette er bare mulig dersom:

- a) Økologisk føring og stell starter når dyr ankommer gården.
- b) Følgende alders- og vektgrenser gjelder:
 - Unghøner til eggproduksjon maksimalt 18 uker gamle⁹⁴, når ikke økologisk livkilling er tilgjengelig (gjelder fram til 31.12.2017).
 - Fjørfe til kjøttproduksjon under tre dager gamle (se også punktet om fjørfe)⁹⁵.
 - Kalver og føll maksimalt seks måneder gamle⁹⁶.
 - Lam og killinger maksimalt 60 dager gamle⁹⁷.
 - Grisunger maksimalt 35 kg tunge⁹⁸.

⁹⁰ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 40, pkt. 2

⁹¹ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 8

⁹² Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 38, pkt. 2 og jf. økologiforskriften § 2, jf. fo. (EF) nr. 834/2007, art. 14, 1a) iii)

⁹³ Jf. økologiforskriften § 2, jf. fo. (EF) nr. 834/2007, art. 5, i)

⁹⁴ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 42, b)

⁹⁵ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 42, a)

⁹⁶ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 9, pkt. 2

⁹⁷ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 9, pkt. 2

⁹⁸ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 9, pkt. 2

For fjørfe gjelder det et særlig krav til produsenter om å søke tillatelse til innkjøp av konvensjonelle dyr. Dette gjelder også for innkjøp av verpehøns selv om disse får økologisk fôr og veterinærbehandling fra de er tre dager gamle.

Økologiske livkyllinger

Debio godkjenner økologisk livkyllingproduksjon. Dette er en midlertidig løsning til detaljerte regler for denne produksjonen er definert i økologiregelverket.

Følgende betingelser skal være oppfylt for å få livkylling produksjon godkjent som økologisk:

- Husdyrrommet skal være utstyrt med 7,5 cm vaglepinner per dyr
- Livkyllingene skal ha tilgang på grovfôr
- Livkyllingene skal ha tilgang til uteareal fra 8 ukers alder, så fremt vær og føreforhold tillater dette.
- Flokkstørrelsen er på maks 24 000 dyr
- Husdyrrommet kan fra livkyllingene er 3 uker gamle ha kunstig belysning ihht det generelle regelverket for verpehøns
- Bestemmelser for øvrig for økologisk fjørfe gjelder der det er relevant.

Økologiske livkyllinger godkjent av Debio får ikke ny karensperiode etter at de som unghøner settes inn i eggproduksjonen. Krav om tillatelse til innkjøp av konvensjonelle dyr legges til oppdretter av livkyllinger.

Gjenetablering av husdyrbesetning

Dersom det ikke er mulig å skaffe økologiske dyr, kan det gis tillatelse til å kjøpe inn konvensjonelle dyr ved fornying eller gjenetablering av en besetning:

- Når det har oppstått høy dødelighet hos dyrene på grunn av sykdom eller andre alvorlige omstendigheter, f.eks. brann⁹⁹.
- For fjørfe etter samme begrensninger nevnt i b)¹⁰⁰ under avsnittet om førstegangsetablering av husdyrbesetning.
- For høy dødelighet blant akvakulturdyr med bakgrunn i uforutsette hendelser kan akvakulturbestanden fornyes eller etableres på nytt med ikke-økologiske akvakulturdyr når det ikke finnes økologisk oppdrettede dyr, og forutsatt at minst de to siste tredelene av produksjonssyklusen er økologisk forvaltet¹⁰¹.

Fornyning med konvensjonelle hunddyr for avl¹⁰²

Ved mangel på økologiske dyr kan en besetning fornyes for avl med konvensjonelle hunddyr som ikke enda har født. Følgende begrensninger gjelder:

- inntil 10 % årlig fornying av antall voksne dyr i en besetning av storfe og hest.
- inntil 20 % årlig fornying av antall voksne dyr i en besetning av svin og småfe.
- kun fornying med ett konvensjonelt dyr per år for driftsenheter med mindre enn ti storfe eller hester, eller mindre enn fem svin eller småfe.

⁹⁹ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 47, a)

¹⁰⁰ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 42

¹⁰¹ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008 art. 47 f)

¹⁰² Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 9, pkt. 3 og 4

Disse prosentandelene kan forhøyes til 40 % etter søknad og innvilget tillatelse i følgende tilfeller¹⁰³:

- ved betydelig utvidelse av besetningen ved utskifting av rase
- ved utvikling av en ny spesialisering av besetningen
- ved innkjøp av offentlig definerte bevaringsverdige husdyrraser.

Dersom det gis tillatelse til innkjøp av bevaringsverdige husdyrraser, vil krav om at dette skal være hunddyr som ennå ikke har født kunne fravikes.

Vilkår for å få tillatelse til å kjøpe inn konvensjonelle dyr

Ved gjenetablering av husdyrbesetning, og ved fornying med konvensjonelle hunddyr for avl inntil 40 %, gjelder at søknad om tillatelse må sendes før innkjøp av konvensjonelle dyr. Det må vedlegges dokumentasjon på at økologiske dyr ikke er tilgjengelig. En slik dokumentasjon kan f.eks. være en egenerklæring på at livdyrformidlingen ved nærmeste slakteri er kontaktet.

Alle konvensjonelle dyr som innføres til en økologisk besetning, må gjennomgå en karensperiode før dyret eller produkter fra dyret kan omsettes som økologisk¹⁰⁴.

Forhold rundt innkjøp av konvensjonelle dyr avklares i beskrivelsen av driften.

Fornyning med konvensjonelle hanndyr for avl¹⁰⁵

Det er tillatt å innføre ikke-økologiske hanndyr til avl forutsatt at fôring og stell er i henhold til økologiregelverket så lenge dyrene står i den økologiske besetningen.

3.5 Transport av dyr¹⁰⁶

Den som står ansvarlig for transporten er ansvarlig for at reglene overholdes.

Det er viktig å minske påkjenningen for dyrene i forbindelse med transport, både ved transport til beite, salg og kjøp av livdyr, og transport til slakteri. Produkter fra godkjent økologisk husdyrhold skal være et resultat av miljø- og dyrevennlig produksjon i alle ledd. Forhold som ventilasjon, temperatur, opp- og avlessingsforhold, samt dyretetthet og kvalitet på transportbil er viktig for å ha et etisk godt dyrehold. Kortest mulig transporttid¹⁰⁷ er vesentlig, og nærmeste slakteri bør brukes der det er mulig.

Det er tillatt å transportere økologiske og konvensjonelle dyr sammen, men de økologiske dyrene må være identifiserbare ved hjelp av merking¹⁰⁸. Det er ingen tilleggskrav om merking av dyr i økologiregelverket.

Det er ikke tillatt å bruke elektrisk impuls ved lasting og lossing av dyr. Bruk av beroligende midler før eller under transport er forbudt¹⁰⁹.

¹⁰³ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 9, pkt. 4

¹⁰⁴ Jf. økologiforskriften § 2, jf. fo. (EF) nr. 834/2007, art. 14, pkt. 1, ii)

¹⁰⁵ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 9, pkt. 3

¹⁰⁶ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 18, pkt. 4

¹⁰⁷ Jf. økologiforskriften § 2, jf. fo. (EF) nr. 834/2007, art. 14, pkt. 1b, vii)

¹⁰⁸ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 75

¹⁰⁹ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 18, pkt. 4

3.6 Fôr

Fôringen må være tilpasset behovene til det enkelte dyreslag. Fôret skal oppfylle dyras ernæringsmessige behov i ulike faser av deres utvikling¹¹⁰. Gården bør i størst mulig grad være selvforsynt med økologisk fôr for å dekke dyras næringsbehov, så langt dette er mulig.

Dyrene skal oppdrettes med økologisk fôr. Dyrene skal fortrinnsvis fôres med fôr fra egen driftsenhet, eller fra andre økologiske virksomheter i samme region¹¹¹.

Alle økologiske vegetabiliske fôrråvarer kan benyttes. Av ikke-økologiske vegetabiliske fôrråvarer, animalske fôrråvarer og mineralske fôrråvarer kan kun råvarer listet i Vedlegg V til forordning 889/2008 benyttes. Tilsetningsstoffer og tekniske hjelpestoffer som kan benyttes står listet i Vedlegg VI. I samme liste står også stoffer som kan benyttes ved ensilering. Det er ikke tillatt å bruke andre animalske eller mineralske fôrvarer eller tekniske hjelpestoffer enn de som står oppført i vedlegg V og VI i forordning 889/2008¹¹².

I svine- og fjørfeproduksjon er det krav om minimum 20 % fôr fra egen virksomhet eller produsert i regionen. Dette omfatter også kraftfôret som blir levert av fôrvirksomheter¹¹³. For drøvtyggere er det et minimumskrav til at 60 % av fôret skal komme fra egen virksomhet eller fra regionen, og her er ikke fôr fra fôrvirksomhetene med i beregningen¹¹⁴.

Med region menes Norge og nærliggende områder i Norges naboland. Formålet med regelen er at fôret skal transporteres kortest mulig.

Andelen egenprodusert fôr beregnes i kg tørrstoff på årsbasis for hele besetningen. Dette gjelder både for grovfôr og kraftfôr. Det er tilstrekkelig med muntlige avtaler etter behov, og at samarbeidet kun omfatter bytte av varer og tjenester inklusiv kjøp og salg mellom to parter. Vær oppmerksom på at noen samarbeidsformer kan få konsekvenser for tilskuddsutbetalingen fra Landbruksdirektoratet.

Det er husdyrprodusentens ansvar å dokumentere at kravene til egenprodusert fôr og fôr fra regionen er oppfylt. En bekreftelse fra selgeren av fôret på at kravene er oppfylt er tilstrekkelig.

Melk¹¹⁵

Alle pattedyr skal fra fødselen fôres med naturlig melk, og helst morsmelk, i en minimumsperiode på:

- tre måneder for storfe og hester
- 45 dager for sau og geit
- 40 dager for svin.

¹¹⁰ Jf. økologiforskriften § 2, jf. fo. (EF) nr. 834/2007, art. 14, pkt. 1d, ii)

¹¹¹ Jf. økologiforskriften § 2, jf. fo. (EF) nr. 834/2007, art. 14, pkt. 1d, i)

¹¹² Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 22, pkt. 2 og jf. økologiforskriften § 2, jf. fo. (EF) nr. 834/2007, art. 14, pkt. 1d, iv)

¹¹³ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 19, pkt. 2

¹¹⁴ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 19, pkt. 1

¹¹⁵ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 20, pkt. 1 og Jf. økologiforskriften § 2, jf. fo. (EF) nr. 834/2007, art. 14, pkt. 1d, vi)

Det er tillatt å bruke melkeerstatning produsert av naturlig melk. Melkeerstatning som er produsert med andre råvarer enn naturlig melk, for eksempel vegetabilsk fett, er ikke tillatt.

Dersom ikke økologisk melkeerstatning er tilgjengelig, kan konvensjonell melkeerstatning benyttes. Ny karenperiode må i tilfelle påregnes for enkeltindivider som har fått konvensjonell melkeerstatning, for eksempel kopplam. Ny karenstid regnes fra første dag etter at fôring med konvensjonell melk ble avsluttet. Melk syrnet med syrningsmidler listet i Vedlegg VI (889/2008) er tillatt å benytte.

Kalver skal kunne die i minst tre dager etter fødselen, med unntak av når mordyret er under behandling med antimikrobielle legemidler. Unntaket gjelder også i tilbakeholdelsestiden definert for legemiddelet. Ved kortere dieperiode enn én måned skal kalver kunne drikke av smokk fram til de er én måned gamle¹¹⁶. Det er viktig å se til at kalven får tilgang til råmelk i tilstrekkelig grad.

Anbefaling for å sikre tilstrekkelig råmelk til kalver:

Inntak av råmelk hos nyfødte kalver er viktig for å sikre god dyrehelse. Et høyt opptak av antistoffer fra råmelka gjør kalven mer robust mot infeksjonssykdommer. Råmelka har dessuten en positiv lokal effekt i tarmen ut over første levedøgn. Nøye overvåking av råmelken, kalven og kua i dieperioden er derfor av stor betydning. Kvaliteten på råmelka varierer mellom kyr og kan enkelt sjekkes med et kolostrometer. Har råmelka til morkua et lavt innhold av immunglobuliner bør kalven gis ekstra råmelk av god kvalitet. Kalven bør die raskt etter kalving og eventuelt hjelpes til juret, slik at den får i seg minst 2-3 liter råmelk innen 4 timer etter fødsel. Er man i tvil om kalven har fått i seg nok råmelk, anbefales flaskefôring i tillegg de 4 første timene etter fødselen.

Anbefaling for å minimere stress ved adskillelse av ku og kalv etter dieperioden:

Det er anbefalt å gjennomføre en gradvis adskillellesprosess av ku og kalv etter dieperioden. Dersom ku og kalv får mulighet til å ha fysisk kontakt under adskillellesprosessen, gir dette mindre stress for dyra. En mulighet er at ku og kalv får være sammen i perioder uten at kalven får die. Dette kan løses ved bruk av jurnett, eller ved delvis kontakt gjennom bingeskille. En annen mulighet er diing kun om natten etter ettermiddagsmelkingen. Forskning viser mindre stress hos kalven når den ikke mister mora og melka samtidig. Før adskillelsen bør derfor kalven være opplært til å drikke melk uavhengig av kua. Kalven reagerer dessuten mindre på adskillelsen dersom den blir godt fulgt opp med god melketildeling gjennom adskillellesprosessen.

Melk fra dyr under behandling med legemidler kan ikke brukes som fôr til økologiske dyr før etter at tilbakeholdelsestiden definert for legemiddelet er utløpt. Fôring med tilbakeholdt melk etter denne tid, regnes som økologisk fôrandel. Melk fra dyr under behandling av legemidler som krever tilbakeholdelsestid kan ikke inngå i fôret til dyr den siste måneden før slakting¹¹⁷.

¹¹⁶ Jf. økologiforskriften § 16

¹¹⁷ Jf. økologiforskriften § 15

Bruk av beiter og grovfôr ¹¹⁸

Fôringen av planteetende dyr (drøvtyggere og hest) skal baseres på størst mulig bruk av beiter, i den grad beiter er tilgjengelige til forskjellige tider av året. Beitearealet må være tilstrekkelig stort nok til at grasproduksjonen blir opprettholdt på arealet. Se også kapitlet om tilgang til beite- og luftearealer.

Lam, kje og kalv skal gå gradvis over fra melkefôring til grovfôr etter som de vokser til (se forrige avsnitt om melk). Grovfôret skal fortrinnsvis inntas på beite i den grad beiter er tilgjengelig til forskjellige tider av året.

Grovfôret, f.eks. ferskt gras, høy, silo, rotvekster eller frukt- og grønnsaksrester, skal utgjøre minst 60 % av tørrstoffet i dagsrasjonen for dyr eldre enn 6 måneder. I de tre første månedene av laktasjonsperioden kan det tillates at prosentandelen reduseres til 50 % på besetningsnivå¹¹⁹.

Grovfôr skal inngå i dagsrasjonen til svin og fjørfe¹²⁰. Halm alene er ikke å regne som tilstrekkelig grovfôr til disse dyreslagene.

Halm som er behandlet med lut eller ammoniakk regnes som konvensjonelt fôr¹²¹, og kan dermed ikke benyttes i økologisk produksjon. Se også kapitlet om husdyrrom.

Tillatte ensileringsmidler til gras er listet i vedlegg VI (889/2008), punkt 1.

Eksempel:

Det er ikke tillatt å benytte ensileringsmidler som inneholder konvensjonelle ingredienser som for eksempel laktose og dextrose, siden disse er å anse som fôrmidler og skal være av økologisk opprinnelse.

Fellesbeiter

Økologiske og konvensjonelle dyr skal som hovedregel ikke gå sammen på beite (se punktet om parallellproduksjon)¹²².

Økologiske dyr kan benytte fellesbeiter, forutsatt at de siste 3 år ikke er brukt andre gjødsel- eller plantevernmidler enn dem som er tillatt i henhold til vedlegg I i forordning 889/2008 og nasjonal liste over godkjente plantevernmidler.

Eksempel:

Alle beiter i nasjonalparker, naturreservater, samt beiteområder i fjellbjørkeskog og over tregrensen, regnes som økologisk fôr¹²³, og kan benyttes som fellesbeite.

Dokumentasjon må foreligge, for eksempel

¹¹⁸ Jf. økologiforskriften § 2, jf. fo. (EF) nr. 834/2007, art. 14, pkt. 1d, iii)

¹¹⁹ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 20, pkt. 2

¹²⁰ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 20, pkt. 3

¹²¹ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, Vedlegg VI, pkt 1a

¹²² Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 17 og økologiforskriften § 2, jf. fo. (EF) nr. 834/2007, art. 14, pkt. 1d, iii)

¹²³ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 17, pkt. 3 a) og b)

- a) kart over området
- b) egenerklæring/bekreftelse fra grunneier(e), landbrukskontor eller annen uavhengig tredjepart på at ikke-tillatte innsatsmidler ikke er benyttet de siste tre åra.

Karensfôr

Det er tillatt å bruke opptil 20 % fôr fra arealer i 1. års karens. Forutsetningen for at dette fôret kan benyttes er at¹²⁴:

- Det er arealer med eng eller andre flerårige vekster.
- Arealene eies eller leies av driftsenheten.
- Arealene ikke har vært drevet økologisk i løpet av de siste fem årene.
- Proteinvekster (vekster med minimum 25 % protein per kg tørrstoff) forutsatt at det er dyrket i samsvar med økologiregelverket fra såtidspunktet (eks. belgvekster).

Det er tillatt å bruke innkjøpt fôr fra 2. års karensarealer med inntil 30 % av den totale fôrresjonen på årsbasis, regnet i tørrstoffinnhold og samlet for besetningsgrupper. Når slikt karensfôr kommer fra egen virksomhet, kan denne andelen forhøyes til 100 %¹²⁵.

For mer detaljer om vegetabilsk karensfôr (f.eks. grovfôr) henvises til avsnittet om karenstid i delen om planteproduksjon¹²⁶.

Det er tillatt å bruke innkjøpt melk fra karensdyr med inntil 30 % av den totale fôrresjonen på årsbasis, regnet i tørrstoff. Når karensmelk kommer fra dyr på samme virksomhet, kan denne andelen forhøyes til 100 %. Melk fra karensdyr kan omsettes som karensfôr.

Bruk av konvensjonelt fôr¹²⁷

Det er krav om 100 % økologisk fôr til drøvtyggere. For fjørfe og svin er det i en overgangsperiode tillatt å bruke en viss andel konvensjonelle proteinråvarer når den driftsansvarlige ikke er i stand til å skaffe fôr som utelukkende kommer fra økologisk produksjon¹²⁸. T.o.m. 31.12.2017 er det tillatt med maksimum 5 % konvensjonelle proteinråvarer til fjørfe/svin (pr kg tørrstoff på årsbasis). Dette gjelder samlet for innkjøpt kraftfôr og øvrige fôrvarer som brukes. Det skal fremgå av merkingen på kraftfôret hvor stor andel konvensjonelle råvarer som inngår. Det er produsentens ansvar å kontrollere at maksimumsgrensen er overholdt.

Ved behov for å bruke konvensjonelle fôrvarer til svin og fjørfe må produsentene dokumentere dette behovet. Dokumentasjon vil bli vurdert av Debio under den årlige revisjonen. Det vil ikke kunne brukes konvensjonelle fôrvarer som inneholder en eller flere ingredienser eller tekniske hjelpestoffer som ikke står oppført i vedlegg V og VI i forordning 889/2008.

Bruke konvensjonelle proteinråvarer til svin og fjørfe må dokumenteres. Det er ikke tillatt å benytte kjemiske tilsetningsstoffer i fremstillingen av proteinråvarene.

¹²⁴ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 21, pkt. 2

¹²⁵ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 21, pkt. 1

¹²⁶ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 36

¹²⁷ Jf. økologiforskriften § 2, jf. fo. (EF) nr. 834/2007, art. 14, pkt. 1d, iv)

¹²⁸ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 43

En slik dokumentasjon kan være:

- a) Bekreftelse på at økologisk fôr ikke er å oppdrive.
- b) Begrunnelse for hvorfor man må bruke nettopp dette konvensjonelle fôret (f.eks. anbefaling/uttalelse fra fôrveileder).

Tilskuddsfôr

Det er tillatt å benytte inntil 1 % konvensjonelt krydder, urter og melasse, dersom disse ingrediensene ikke er tilgjengelig i økologisk opprinnelse, og det ikke er benyttet kjemiske tilsetningsstoffer i fremstillingsmetoden¹²⁹. Dette innebærer at det er kun disse produktene som er tillatt å benytte også som bærestoff i vitamin- og mineraltilskudd. Det er dermed ikke tillatt å benytte konvensjonelle bærestoff utover disse ingrediensene. Det er produsenten sitt ansvar at tilstrekkelig mengde vitamin- og mineraltilførsel blir sikret dyra, for å forebygge mangelsymptomer og bevare god dyrehelse.

Avlingstap/fôrmangel

Ved stort avlingstap eller avlingssvikt på grunn av f.eks. ekstremt vær (et område registrert som avlingsskadeområde av myndighetene), utbrudd av smittsomme sykdommer, forurensning av giftige stoffer eller brann, kan det etter søknad gis tillatelse til å bruke en begrenset prosentandel konvensjonelt fôr for en tidsbegrenset periode og for et avgrenset/spesifikt område. Prosentandelen med konvensjonelt fôr tillatt brukt i slike tilfeller må vurderes fra sak til sak¹³⁰. For grovfôr er det tilstrekkelig med en bekreftelse på at en har etterspurt fôret lokalt, dvs. det er ikke nødvendig å undersøke tilgangen på økologisk fôr i andre landsdeler.

Oversikt - bruk av ulike typer fôr

	Storfe, hest, småfe	Svin og fjørfe
Fôrandel fra egen virksomhet	Minst 60 % må komme fra egen virksomhet, eller fra gårder i samme region.	Minst 20 % må komme fra egen virksomhet, eller fra gårder eller fôrvirksomhet i samme region.
Karensfôr fra 1. karensår	Inntil 20 % fra eget areal av eng/flerårige vekster eller proteinvekster.	Inntil 20 % fra eget areal av eng/flerårige vekster eller proteinvekster.
Karensfôr fra 2. karensår	Innkjøpt fôr: maksimalt 30 % Dyrket på egen gård: maksimalt 100 %.	Innkjøpt fôr: maksimalt 30 % Dyrket på egen gård: maksimalt 100 %.
Grovfôr	Minimum 60 %. Unntak: minimum 50 % de første 3 måneder av laktasjonen.	Skal inngå i den daglige fôrrasjonen.
Ikke-økologisk fôr	Ikke tillatt. Ved uforutsette hendelser kan det gis særskilt tillatelse.	Maksimalt 5 % proteinråvarer, regnet på årsbasis og i tørrstoffinnhold. Ved uforutsette hendelser kan det gis særskilt tillatelse.

¹²⁹ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 22 b)

¹³⁰ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 47 c)

3.7 Sykdomsforebygging og veterinærbehandling

Forebygging av sykdom står sentralt i økologisk husdyrhold og skal bygge på følgende prinsipper¹³¹:

- a) Valg av egnede raser eller avlsdyr
- b) Et dyrehold tilpasset de forskjellige artenes behov, som fremmer motstandsdyktighet mot sykdom og forebygger infeksjoner
- c) Bruk av fôr av god kvalitet sammen med regelmessig mosjon og tilgang til beiter, noe som stimulerer dyrets naturlige immunforsvar (f.eks. sambeiting eller vekselbeite for å redusere parasittpress)
- d) Passende besetningsstørrelse for å unngå dyrehelseproblemer som kan oppstå som følge av for stor tetthet
- e) Gode oppdrettsmetoder
- f) Godt husdyrmiljø

Dyr som blir syke eller skadet, skal de behandles omgående, og om nødvendig flyttes til egne sykebinger eller sykerom¹³².

Ved sykdom skal hensynet til dyrevelferden være avgjørende for valg av behandlingsmetode. Valg av behandlingsmetode bør skje i samråd med veterinær. Ved bruk av veterinære legemidler skal følgende prinsipper overholdes¹³³:

- Fytoterapeutiske produkter (f.eks. planteekstrakter (unntatt antibiotika) essenser osv.), homeopatiske produkter (f.eks. vegetabiliske, animalske eller mineralske stoffer) og mikronæringsstoffer mv som listeført i regelverket¹³⁴, skal brukes fremfor allopatiske veterinærlegemidler eller kjemisk framstilt antibiotika, forutsatt at de har en effektiv terapeutisk virkning for den gjeldende dyreart og den tilstanden behandlingen er beregnet på.
- Dersom overnevnte produkter ikke er effektive mot sykdommen, eller behandling er nødvendig for å sikre god dyrevelferd, kan det brukes antibiotika eller legemidler av syntetisk opprinnelse under veiledning fra veterinær.
- Bruk av kjemiske eller syntetiske legemidler til forebyggende behandling er forbudt, bortsett fra ved vaksinerings, parasittbehandling og behandling pålagt av myndighetene¹³⁵.

Det er ikke tillatt å bruke legemidler/preparater beregnet på å fremme vekst, produksjon eller reproduksjon (herunder antibiotika, koksidiostatika og andre kunstige vekstfremmende hjelpemidler)¹³⁶. Enkeltstående dyr kan unntaksvis behandles med reproduksjonsfremmende hormoner i samråd med veterinær¹³⁷.

¹³¹ Jf. økologiforskriften § 2, jf. fo. (EF) nr. 834/2007, art. 14, pkt. 1 e, i)

¹³² Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 24, pkt 1 og Jf. økologiforskriften § 2, jf. fo. (EF) nr. 834/2007, art. 14, pkt. 1e, ii)

¹³³ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008 art. 24

¹³⁴ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, vedlegg VI

¹³⁵ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008 art. 24 nr. 4

¹³⁶ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 23, pkt. 2

¹³⁷ Jf. økologiforskriften § 2, jf. fo. (EF) nr. 834/2007, art. 14, pkt. 1c, ii)

Tilbakeholdelsestiden for økologiske dyr eller produkter ved bruk av legemidler med tilbakeholdelsestid er dobbelt så lang som i konvensjonelt landbruk. Syntetiske medisiner hvor tilbakeholdelsestiden er satt til null dager, vil også ha en tilbakeholdelsestid på null dager når medisinen brukes i økologisk husdyrhold. Dersom tilbakeholdelsestiden er oppgitt til «ingen», er tilbakeholdelsestiden 48 timer¹³⁸.

Behandlede dyr eller produkter fra disse kan ikke markedsføres som økologiske før dobbel tilbakeholdelsestid er over. I løpet av ett år kan det tillates maksimalt tre behandlinger med legemidler med tilbakeholdelsestid for at dyrene eller produkter fra dyrene skal kunne omsettes som økologiske. Med én behandling menes alle de tiltak som gjøres for å kurere én sykdom eller skade. Dersom et dyr får flere enn tre behandlinger i løpet av et år, må ny karenstid påbegynnes for dyret. Vaksinerings, parasittbehandling og behandling pålagt av myndighetene regnes ikke med i antall behandlinger nevnt ovenfor¹³⁹.

All bruk av terapeutiske midler/legemidler skal føres i helsekortet. Dyr som er blitt behandlet, skal identifiseres tydelig. For fjørfe kan identifiseringen skje per parti eller gruppe. For større dyr skal identifiseringen være enkeltvis¹⁴⁰. Denne dokumentasjonen vil bli gjennomgått av Debio ved den årlige revisjonen.

Eksempel:

Smågrisprodusenter må individmerke dyr som er blitt behandlet med legemidler foreskrevet av veterinær, for eksempel med midler mot leddbetennelse. Dette er viktig for at slaktegrisprodusenten skal kunne spore behandlede dyr og overholde kravet om maks én veterinærbehandling for dyr med et livsløp på mindre enn 1 år (ref). Vaksinasjoner og parasittbehandling skal ikke medregnes i antall behandlinger.

3.8 Reproduksjon¹⁴¹

Naturlig bedekning er å foretrekke, men inseminering er tillatt. Andre former for kunstige eller assisterte reproduksjonsmetoder, for eksempel embryooverføring og kloning, er forbudt.

Medisinsk brunstregulering og brunstframkalling er ikke tillatt. Bruk av brunstmidler til fjerning av f.eks. cyster eller gult legeme kan imidlertid tillates ved behandling av enkelt dyr.

3.9 Fysiske inngrep¹⁴²

Følgende inngrep er ikke tillatt:

- Nebbtrimming, halekupering, kamklipping

Følgende inngrep kan unntaksvis utføres. Behovet for inngrepet skal beskrives i driftsbeskrivelsen (behovet skal begrunnes i sikkerhet, helse, velferd eller hygiene):

- Tannsliping av spedgris
- Avhorning

¹³⁸ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 24, pkt. 5

¹³⁹ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 24, pkt. 4

¹⁴⁰ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 76 a) e), art. 77

¹⁴¹ Jf. økologiforskriften § 2, jf. fo. (EF) nr. 834/2007, art. 14, pkt. 1c)

¹⁴² Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 18, pkt. 1 og 2

Følgende inngrep er tillatt:

- Kastrering

Inngrepene kan utføres forutsatt at dette utføres på tilpasset alderstrinn, av kvalifisert personell og med minst mulig lidelse for dyret.

3.10 Besetningstetthet¹⁴³

Besetningstettheten i en økologisk driftsenhet kan ikke være høyere enn det som fremgår av økologiforskriften § 9. Tallene viser antall dyr i forhold til tilgjengelig jordbruksareal. Begrensningene er gjort i overensstemmelse med kravene for tilførsel av husdyrgjødsel til økologisk areal. Tallene viser altså hvor mange dyr man kan ha per daa, uavhengig av om de er økologiske eller konvensjonelle, innenfor maks grense for tilført husdyrgjødsel. Høyere besetningstetthet kan aksepteres om man samarbeider med andre gårder om spredeareal (se også kap. om næringstilførsel).

3.11 Husdyrrom

Forholdene i husdyrrommene skal være tilpasset dyrenes naturlige behov og instinkter, som f.eks. behovene for tilstrekkelig bevegelsesfrihet og velvære, for å unngå unødig stress og smerte. Dyrene skal ha lett tilgang til fôr og reint vann. Bygningens isolering, oppvarming og ventilasjon skal sørge for godt husdyrmiljø. Det skal være god tilgang på dagslys¹⁴⁴.

Dyretettheten i bygningen skal sikre dyrenes velvære og velferd. Den skal avpasses dyrenes atferdsmessige behov, som særlig avhenger av art, rase, alder og gruppas størrelse. Innearealet skal være så stort at dyrene kan stå naturlig, lett legge seg ned, snu seg, stille seg, innta alle naturlige stillinger og foreta alle naturlige bevegelser¹⁴⁵.

Krav til størrelse på inneareal og andre egenskaper ved husdyrrommene, beregnet på forskjellige dyrearter og -grupper, er fastsatt i forordning 889/2008, vedlegg III.

Kun tilgjengelig gulvareal for dyra skal medregnes som disponibelt inneareal. Melkeanlegg, fôrbrett og arealer forbeholdt røkter kan ikke regnes som en del av nettoarealet. Derimot kan det medregnes skrapeareal og gangarealer som dyra har tilgang til. I fjøs med melkerobot, hvor dyra har kontinuerlig tilgang til denne, vil også dette arealet kunne medregnes. Areal med fast dekke må minst være i hht kravene. Dersom faktisk inneareal overstiger totalt innearealkrav, kan det ikke kreves større areal med fast dekke. Liggeplass skal være på fast dekke, den skal være ren og tørr, og ha tilstrekkelig størrelse. Arealkravet for liggeplass er ikke definert i økologiregelverket.

Innendørs arealkrav gjelder ikke for storfe som er oppbundet på bås i besetninger som er unntatt kravet om løsdrift. For øvrige dyr i samme besetning vil arealkravet gjelde.

Gulvet i binger/båser skal være jevnt, men ikke glatt. Minst halvparten av det samlede gulvarealet skal være tett, det vil si ikke bestå av spalte- eller strekkmetallgolv. Når det

¹⁴³ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 15, og vedlegg IV, og jf. økologiforskriften § 2, jf. fo. (EF) nr. 834/2007, art. 14, pkt. 1b, iv)

¹⁴⁴ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 10, pkt. 1

¹⁴⁵ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 10, pkt. 3

gjelder areal med fast dekke må dette være minst 3 m² for melkekyr. Tabellen under viser minimumsarealet i binger og båser som skal være tett gulv¹⁴⁶.

Oversikt over arealkrav

	Levendevekt, kg	Del av innearealet (minimum) som skal ha tett gulv, m ² /dyr	Totalt innearealkrav
Melkekyr/ammekyr		3,0	6,0
Avlsokse		5,0	10
Kviger og oksekalver	Inntil 100	0,75	1,5
	Inntil 200	1,25	2,5
	Inntil 350	2,0	4,0
	Over 350	2,5 (min. 0,5 m ² /100 kg)	5,0
Purker som dier		3,75	7,5
Slaktegris	Opp til 50	0,40	0,8
	Opp til 110	0,65	1,3
	Over 110	0,75	1,5
Avlspurker		1,25	2,5
Avlsråner		3,0	6,0
Geit/sau		0,75	1,5
Kje/lam		0,18	0,35

Husdyrrom skal ha en bekvem, ren og tørr ligge- og hvileplass av tilstrekkelig størrelse, som skal bestå av en solid konstruksjon uten fullspaltegulv eller drenerende gulv (dvs fast dekke). Hvileområdet skal ha tilstrekkelig med tørt strø. Med ”tilstrekkelig strø på hvilearealer” menes at dyrene kan holde seg tørre og rene. Strøet skal bestå av halm, flis eller annet egnet naturmateriale. Til forbedring og berikelse av strøet kan de mineralproduktene som står oppført i vedlegg I i forordning 889/2008 benyttes, og brukes i samsvar med gitte betingelser¹⁴⁷. Halm til strø trenger ikke være økologisk, men etter høsting kan den kun være behandlet med produkter oppført i vedlegg I og VI. Ammoniakk og lut er ikke oppført på denne lista, og ammoniakk- eller lutbehandlet halm kan dermed ikke benyttes som strø. Flis skal komme fra ubehandlet trevirke.

Oppbinding¹⁴⁸

Binding av dyr er ikke tillatt. Kontrollorganet kan ved søknad likevel tillate binding av enkelte dyr når dyreeier kan begrunne at det er nødvendig av hensyn til dyrenes sikkerhet eller velferd og forutsatt at det er for et begrenset tidsrom. Et eksempel kan være vær i parringstiden. Dette må da avklares i beskrivelsen av driften.

Husdyrrom: spesielt for storfe¹⁴⁹

Besetninger på 34 eller færre kyr per produksjonsnummer er å anse som en liten driftsenhet og er unntatt fra kravet om løsdrift. Utenom beitesesongen skal storfe som står oppbundet ha tilgang til utearealer minst to ganger i uken, eller så ofte som vær og føreforhold tillater. Når kravet om løsdrift trer i kraft for konvensjonelt storfehold, vil de samme reglene gjelde også for økologisk storfehold. Begrepet «liten besetning» gjelder i denne sammenheng kun for økologisk drift, og kun til det konvensjonelle kravet om løsdrift trer i kraft.

¹⁴⁶ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 11, pkt. 1

¹⁴⁷ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 11, pkt. 2

¹⁴⁸ Jf. økologiforskriften § 2, jf. fo. (EF) nr. 834/2007, art. 14, pkt. 1b vi)

¹⁴⁹ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 95, pkt. 2, og jf. økologiforskriften

Kalver eldre enn én uke skal ikke holdes i enkeltbinger beregnet på kun ett dyr¹⁵⁰. Kalver som er over en uke gamle og er på samme alderstrinn skal altså gå sammen. Fellesbinge gir sosial kontakt og større mulighet til fysisk aktivitet. Kalvene skal se og komme i berøring med andre dyr. Arealkrav fremgår av vedlegg III i forordning 889/2008.

Husdyrrom: spesielt for sau

Dyra skal ha tilgang til en bekvem, tørr og trekkfri liggeplass. Det er også krav om at små lam skal ha tilgang til tett liggeunderlag med tilfredsstillende varmetekniske egenskaper¹⁵¹.

Kravet til innearealet for sau er 1,5 m² pr dyr, (jf vedlegg III i forordning 889/2008). I regelverket er det ikke krav til luftegård for sau, siden dyra går i løsdrift inne om vinteren i tillegg til beite sommerstid. Dersom sauene ikke har tilgang til beite sommerstid og i stedet bruker permanent luftegård, er arealkravet på 2,5 m² pr dyr. Det anbefales at dette arealkravet også oppfylles dersom sauene har tilgang på uteareal om vinteren og er på beite sommerstid. Årsaken til dette er at sauene foretrekker å være mye ute og kan bli stresset dersom utearealet er for lite.

Innearealkravet for lam og kje er minst 0,35 m² frem til beiteslipp. Fra starten av innefôringssesongen om høsten skal også lam og kje ha minst 1,5 m² per dyr inneareal. Dette gjelder fra og med innefôringssesongen høsten 2017.

Inneareal i kombinasjon med fritt tilgjengelig uteareal tilfredsstiller arealkravet til inneareal, forutsatt at utearealet er overbygd med tak som gir tilstrekkelig ly for vær og vind. I tillegg må alle dyr ha god plass til å ligge inne samtidig.

Husdyrrom: spesielt for griser¹⁵²

Purker skal holdes i grupper, bortsett fra i siste del av drektighetsperioden og i diegivningsperioden. Smågriser kan ikke holdes i flat-decks eller i smågrisbokser. Griser skal ha mulighet til naturlig adferd og tilgang til rotemateriale. Til rotemateriale kan det brukes materiale som generelt er tillatt brukt i økologisk dyrehold.

Dyreslag tilpasset helårs utegange¹⁵³

Husdyrrom er ikke påkrevd for dyreslag tilpasset helårs utegange eller der de klimatiske forholdene tillater at dyrene lever utendørs¹⁵⁴. Dersom dyrene i hovedsak lever ute må produsenten søke Mattilsynet om dispensasjon til å drive etter denne driftsformen. Merk at det finnes egne bestemmelser for husdyrrom for f.eks. utegangersau i det generelle regelverket for hold av småfe. Dersom dispensasjon er innvilget, er innearealkravet i økologiregelverket ikke relevant. Virksomheten må kunne fremvise Mattilsynets vedtak. En forutsetning for en slik løsning er at dyra har tilgang til liggeplass som gir tilstrekkelig beskyttelse mot vind og nedbør (for eksempel leskur).

¹⁵⁰ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 11, pkt. 3

¹⁵¹ Jf. Forskrift 18. februar 2005 nr. 160 om velferd for småfe, §11

¹⁵² Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 11, pkt. 4-6

¹⁵³ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 10, pkt. 2

¹⁵⁴ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, vedlegg I del B nr. 8.2.1

Rengjøring og skadedyrbekjempelse i husdyrrom¹⁵⁵

Rom, binger, utstyr og redskap skal rengjøres skikkelig for å hindre enhver kryssinfeksjon og utvikling av smittebærende organismer.

Se vedlegg VII i forordning 889/2008 for hvilke produkter som kan brukes til rengjøring av bygninger og anlegg til husdyr. Se også vedlegg IV for hvilke midler som kan brukes for å fjerne insekter og andre skadedyr i bygninger og andre anlegg der det holdes husdyr. Bruk av rengjøringsmidler skal kunne dokumenteres.

3.12 Tilgang til beite- og luftearealer¹⁵⁶

Dyr skal ha permanent tilgang til utendørs arealer, og fortrinnsvis beite. Planteetende dyr skal ha permanent adgang til beite, med visse unntak nevnt senere i kapitlet. Tilgangen til utendørs arealer skal gjennomføres når vær- og markforhold tillater det, og dersom det ikke er fare for menneskers og dyrs helse (HMS).

Tilgang til lufteareal om vinteren er ikke påkrevd for småfe og storfe i løsdrift.

Små besetninger på 34 eller færre oppbundne storfe per produksjonsnummer er unntatt fra løsdriftskravet. Utenom beitesesongen skal storfe som står oppbundet ha tilgang til luftegård minimum to ganger i uka, eller så ofte vær- og føreforhold tillater det¹⁵⁷.

Ved lufting av husdyr bør luftegård/uteareal være tilrettelagt slik at det er uproblematisk for dyrene å gå ut og inn, og luftegården skal gi tilstrekkelig beskyttelse mot regn, vind, sol og ekstreme temperaturer. Dyrene skal ha en mulighet til å være i fri luft, samtidig som de skal ha mulighet til å søke ly og beskyttelse mot vær og vind. Luftegården kan være delvis dekket av tak, og regelverket setter ingen nærmere detaljerte bestemmelser i denne sammenheng. Vær- og føreforhold, husdyrrase og alder avgjør hvor ofte dyr kan slippes ut utenom beitesesong. Luftegårder skal utformes slik at de er egnet for lufting året rundt, og ikke påføre dyra skade eller lidelse. Det er produsenten sitt ansvar å finne løsninger innenfor regelverket.

Drøvtyggere og hest skal i beiteperioden kunne gå på områder med gode beitemuligheter¹⁵⁸. Beiteperioden kan defineres som tiden fra graset er 5-10 cm, og så lenge det er gjenvekst på graset. Beite er grasmark der dyra har tilgang til grøde på rot. Tilleggsfôr kan imidlertid fraktes inn på området. Beitearealet må være tilstrekkelig stort til at grasproduksjonen blir opprettholdt.

Okser over ett år kan holdes i et husdyrrom med fri adgang til en luftegård hele året, i stedet for å gå på beite i sommerperioden¹⁵⁹. Luftegårder kan være delvis overbygget med tak. Som unntak fra krav om tilgang til uteareal kan den siste oppføringsfasen for storfe over 12 måneder finne sted innendørs forutsatt at perioden innendørs ikke overstiger en femtedel av dyrenes levetid, og ikke under noen omstendighet overstiger tre måneder¹⁶⁰.

¹⁵⁵ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 35, pkt. 4 c), og økologiforskriften § 2, jf. fo. (EF) nr. 834/2007, art. 14, pkt. 1 f)

¹⁵⁶ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 14, og Jf. økologiforskriften § 1, jf. fo. (EF) nr. 834/2007, art. 14, pkt. 1b, iii) og iv)

¹⁵⁷ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 39 og Jf. økologiforskriften § 7

¹⁵⁸ Jf. økologiforskriften § 2, jf. fo. (EF) nr. 834/2007, art. 14, pkt. 1d, iii)

¹⁵⁹ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 14, pkt. 4

¹⁶⁰ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 46

Eksempel:

Okser som går på beite første sommer kan være inne påfølgende vinter dersom de får tilgang til beite eller luftegård ved beiteslipp påfølgende sommer (evt. slaktes før det). En okse som er født i februar og som går på beite første levesommer, kan derfor holdes innendørs frem til normalt beiteslipptidspunkt året etter.

Okser under ett år skal ha tilgang på gressareal i beitesesongen. Unntaket er hvis de utgjør en fare for andre dyr eller mennesker. Det kan derfor av sikkerhetshensyn være aktuelt for produsenter å holde okser mellom halvt til ett år i luftegård istedenfor på beite. Dette må beskrives i driftsbeskrivelsen. Hanndyrloven (Lov 6. mars 1970 nr 05 om avgrensning i retten til å sleppa hingstar, oksar, verar og geitebukkar på beite) gjelder også for økologiske dyr over 6 måneder. Denne loven understreker at okser over 6 måneder må holdes adskilt fra hunddyr, og området må være forsvarlig inngjerdet og under forsvarlig tilsyn.

Minste utendørsareal for de forskjellige husdyrslagene er fastsatt i Vedlegg III i forordning 889/2008¹⁶¹.

Dyretettheten på innmarks- og utmarksbeiter skal være så lav at det ikke blir omfattende tråkkskader. Det er en forutsetning at utearealet ikke representerer noen forurensningsfare på grunn av store ansamlinger med gjødsel¹⁶².

Griser skal ha tilgang til utendørsarealer. Dyrene skal kunne gjøre fra seg og rote med trynet under opphold på utearealet. Purker kan holdes innendørs i maksimum 14 dager etter grising for å ivareta et godt tilsyn med dyra i denne perioden. Etter to uker fra grising skal purker ha tilgang til uteareal, og kunne velge mellom opphold innendørs og utendørs. Purker kan oppholde seg utendørs under de fleste klimatiske forhold, med unntak av svært streng kulde, ekstremvær eller store nedbørsmengder som gjør utendørsområdet uegnet. Spedgrisen skal ha tilgang til uteareal fra de er 14 dager gamle så fremt vær, temperatur og utearealenes beskaffenhet tillater det. Spedgrisen skal uansett ha mulighet til å oppsøke innendørs oppholdsrom.

3.13 Spesielle regler for fjørfe

Husdyrrom for fjørfe

Fjørfe skal oppdrettes frittgående og ikke holdes i bur¹⁶³. Se også generelle regler om husdyrrom.

Bygninger til fjørfe skal oppfylle følgende minstekrav: ¹⁶⁴

- a) Minst en tredel av gulvarealet skal være fast (ikke ha spalter eller drenerende gulv) og være dekket med strø i form av halm, flis, sand, torv eller annet.
- b) I husdyrrom til verpehøner skal en tilstrekkelig stor del av nettogulvarealet, være beregnet på oppsamling av gjødsel, f.eks. under vaglepinnene.

¹⁶¹ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, Vedlegg 3

¹⁶² Jf. økologiforskriften § 2, jf. fo. (EF) nr. 834/2007, art. 14, pkt. 1d, iii)

¹⁶³ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 12, pkt. 1

¹⁶⁴ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 12, pkt. 3

- c) Husdyrrommene skal ha vaglepinner som i antall og størrelse skal være tilpasset flokkens omfang og fuglenes størrelse, som fastsatt i Vedlegg III pkt 2 i forordning 889/2008.
- d) I husdyrrom til verpehøner skal det være tilgang til tilstrekkelig antall verpekasser¹⁶⁵.
- e) Husdyrrommene skal ha inngang- og utgangsåpninger av en størrelse som passer til fuglene, og med en samlet lengde på minst 4 m per 100 m² av det arealet i huset som fuglene har tilgang til.
- f) Største flokkstørrelse er¹⁶⁶: 4800 kyllinger, eller 3000 verpehøner, eller 5200 perlehøns
 - 4000 moskusender eller pekingender (hunner)
 - 3200 moskusender eller pekingender (hanner) eller andre ender
 - 2500 kapuner, gjess og kalkuner
- g) Det samlede husarealet som brukes til fjørfekjøttproduksjon på en enkelt driftsenhet, skal ikke overstige 1 600 m².

En avdeling i et fjørfehus skal bare inneholde én flokk. Hvis et fjørfehus deles i flere avdelinger, kan oppdelingen bestå av netting fra gulv til tak. Det er mulig å ha gjennomgående føringsanlegg og eggtransportbånd.

Arealet i verandaen kan innberegnes som en del av innearealet, men dette forutsetter at dyra har fri tilgang til dette arealet til enhver tid om dagen. Det er imidlertid ikke et krav om tilgang til verandaen når det er natt og dyra skal hvile.

For verpehøner kan naturlig dagslys suppleres med kunstig belysning for å sikre lys i inntil 16 timer hver dag, forutsatt en sammenhengende hvileperiode om natten uten kunstig lys på minst åtte timer¹⁶⁷.

Av hygieniske grunner skal bygningene tømmes for alle fjørfe mellom hvert innsett. I tomperioden skal bygningene og utstyret rengjøres og desinfiseres¹⁶⁸.

Luftegård¹⁶⁹

Fjørfe skal ha tilgang til en utendørs luftegård når værforholdene tillater det, og skal ha slik tilgang i minst en tredel av livet sitt. Disse utendørs luftegårdene skal være dekket hovedsakelig med vegetasjon, gi rimelig ly og gi dyrene lett tilgang til vann. Forholdene skal tilrettelegges med overbygget utgang/ly slik at fjørfeet vil gå ut og benytte luftegården, f.eks. med å henge nett (kamuflesjennett) over deler av ut/inngangen.

Vannfugler skal ha tilgang til bekk, elv, vann eller damanlegg når vær- og hygieniske forhold tillater det. Arealene må tilrettelegges slik at hygieniske forhold kan sikres, f.eks. ved at damkanter steinsettes eller lignende.¹⁷⁰

¹⁶⁵ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 10 vedlegg III nr. 2

¹⁶⁶ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 12, pkt. 3 e)

¹⁶⁷ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 12, pkt. 4.

¹⁶⁸ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 23, pkt. 5.

¹⁶⁹ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 14, pkt. 5-6.

¹⁷⁰ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 12, pkt. 2.

Luftegårdene skal stå ubenyttet i en periode på én måned for slaktekylling mellom hvert innsett, og 3 måneder for øvrige fjørfe. Hensikten med å la utearealet ”hvile”, er å gi mulighet for etablering av ny vegetasjon og forebygge mot smitte.¹⁷¹ Kravet om hvileperioder for luftegården gjelder ikke små flokker av fjørfe som ikke holdes i luftegårder, og som kan bevege seg fritt hele dagen¹⁷².

Saktevoksende fjørferaser¹⁷³

Ved økologisk produksjon av fjørfe for kjøttproduksjon, settes det krav til minstealder ved slakting eller bruk av saktevoksende raser. Formålet med å regulere slaktealder for økologisk fjørfe i økologiregelverket er å unngå bruk av intensive oppdrettsmetoder, og fremme at det brukes raser som er tilpasset økologisk produksjon med mer tilgang til utearealer. Mattilsynet skal utarbeide en oversikt over hvilke saktevoksende raser som er tillatt i økologisk produksjon eller fastsette kriterier for slike raser. På våre internettsider er det en oversikt over hvilke saktevoksende raser som vi anser som saktevoksende. Nye fjørferaser vil kunne vurderes av Mattilsynet som saktevoksende med bakgrunn i innmeldte behov fra næringen. Søknader om å få registrert nye raser sendes til Mattilsynets hovedkontor ved seksjon planter, sammen med dokumentasjon som viser at rasen er saktevoksende. Mattilsynet vurderer ulike kriterier ved registrering av fjørferaser som saktevoksende raser. Dette er i hovedsak basert på om rasen er definert som saktevoksende av avlsfirma, og hvilken tilvekstrate rasen har. Andre relevante kriterier er om rasen er bedre tilpasset til bruk av uteareal, bedre fjørdrakt og andre faktorer som kan fremme dyrehelse og dyrevelferd i en økologisk produksjon.

Registrert rase økologisk slaktekyllingproduksjon

Følgende slaktekyllingrase er tillatt å benytte som saktevoksende i økologisk produksjon:

- Ross Rowan
- Rowan Ranger
- Hubbard JA 57 Colour yield

Registrerte raser økologisk kalkunproduksjon

For kalkunproduksjon anser Mattilsynet kalkunraser for å være saktevoksende dersom de har en tilvekstrate som ikke overstiger 105 gram/dag for hanndyr og 75 gram/dag for hunndyr. Følgende raser er tillatt å benytte som saktevoksende i økologisk produksjon:

- Black Roly Poly
- Bronze 708

Slaktealder¹⁷⁴

Et alternativ til bruk av saktevoksende raser er å overholde minstealder ved slakting. Dette betyr at dersom du benytter en rase som ikke er saktevoksende, må kravet slaktealder beskrevet under oppfylles.

¹⁷¹ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 23, pkt. 5.

¹⁷² Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 23, pkt. 5.

¹⁷³ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 12, pkt. 5

¹⁷⁴ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 12, pkt. 5

Formålet med å regulere slaktealder for økologisk fjørfe i økologiregelverket er å unngå anvendelse av intensive oppdrettsmetoder. Minstealder for slaktekylling er 81 dager, og for kalkuner 140 dager. Videre er det 49 dager for pekingender, 70 dager for moskusender høner og 84 dager for moskusender haner, 92 dager for stökkender, 94 dager for perlehøns og 140 dager for gjess.

Hvis det er ønskelig med lavere slaktealder, må det brukes saktevoksende fjørferaser. Ved bruk av saktevoksende fjørferaser og konvensjonelt kyllingmateriale, er det minimum slaktealder på 70 dager for å oppfylle kravet om karenstid.

3.14 Spesielle regler for kaninhold¹⁷⁵

Karenstid

For kaniner gjelder 10 ukers omleggingstid/karenstid.

Ute- og inneareal

Innendørs skal kaniner holdes i binger. Slaktedyr og angorakaniner skal holdes i fellesbinger, mens avlsdyr kan holdes i enkeltbinger. Bingene skal ha tett gulv på minst halvparten av arealet for å muliggjøre bruk av strø. Resten av gulvet kan være netting eller spalter. Avlsbinger skal ha redekasser.

Det skal ikke være mer enn 25 dyr i hver bing. Minste tilgjengelige areal pr. dyr skal være:

- Angorakaniner: 0,2 m²
- Slaktedyr: 0,3 m²
- Avlsdyr: 0,7 m²

Utendørs kan kaniner holdes i innhegning eller flyttbare beitebur. Kaninene skal ha mulighet for å søke skjul og ha tilgang på vann. Kaninene skal ha daglig adgang til uteareal når vær- og føreforhold tillater det.

Uteareal til kaniner skal hovedsakelig bestå av jord med gress og vegetasjon. Hvert annet år skal utearealet være ubenyttet i en periode på minst ett år (hvileperiode).

Fôring

Kaniner skal ha minst 60 % grovfôr regnet i tørrstoffinnhold og på årsbasis.

Fôrrasjonen til kaninunger skal inneholde naturlig melk fra kanin i minst fem uker etter fødselen.

Reproduksjon

En kaninhunn skal ikke ha mer enn 4 kull pr. år. Kaninunger skal ikke tas fra moren før tidligst ved 5 ukers alder.

¹⁷⁵ Jf. økologiforskriften § 15

4 Økologisk birøkt

4.1 Generelt om økologisk birøkt

Birøkt regnes som en del av husdyrholdet, og regler for økologisk birøkt må ses i sammenheng med det øvrige regelverket for økologisk husdyrhold.

Birøkten kan godkjennes i sammenheng med øvrig økologisk drift, men det er også mulig med isolert økologisk godkjenning av bare birøkt.

Økologisk godkjenning av produkter fra birøkt er nært knyttet til stedet av bikubene. Godkjenningen avhenger også av forholdene omkring utvinning, foredling og lagring av produktene.

Økologiregelverket gjelder som et tillegg til det øvrige regelverket som birøkt er omfattet av.

4.2 Krav til dokumentasjon¹⁷⁶

Dokumentasjon som skal være tilgjengelig ved årlig inspeksjon er;

- Fjorårets og årets regnskap og bilag, kartverk over bigårdsplasser (både stasjonære- og vandreplasser) i hensiktsmessig målestokk, samt utmarksarealer. Debios P3-skjema eller annen dokumentasjon ved bruk av utmark. Rengjøringsjournal el.
- Egne noteringer i form av Norges Birøkterlags notatkort, KSL-noteringer el.

Datoene for høsting av honning og slynging, skal bokføres. Rutiner for dette avklares i driftsbeskrivelsen¹⁷⁷.

4.3 Karenstid¹⁷⁸

Før produkter kan omsettes som økologiske, må biene gjennom en karenstid. Dette er en tidsperiode hvor reglene for økologisk birøkt følges, men produktene kan ikke omsettes som økologiske¹⁷⁹. Karenstiden for birøkt er minimum ett år. Det betyr at du tidligst kan begynne å levere økologisk honning og selge økologiske avleggere og dronninger når dette året er gått.

Legger du om midt i trekkseasonen vil noe av honningen som har kommet inn i kubene være fra tiden i karen, og seasonens produkter vil ikke kunne godkjennes som økologisk. Velg derfor et omleggingstidspunkt før trekkseasonen starter eller etter at honningen er høstet, for å unngå en forlenget karenstid.

4.4 Parallellproduksjon¹⁸⁰

Når en driftsansvarlig har flere driftsenheter der det drives birøkt i samme område, skal alle driftsenhetene oppfylle kravene til økologisk birøkt. For unntak se punkt 4.6.

¹⁷⁶ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 78

¹⁷⁷ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 78 nr. 6

¹⁷⁸ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 38 nr. 3

¹⁷⁹ Jf. økologiforskriften § 2, jf. fo. (EF) nr. i 834/2007 art. 17 pkt. f)

¹⁸⁰ Jf. økologiforskriften § 2, jf. fo. (EF) nr. i 834/2007 art. 11

4.5 *Bienes opprinnelse*

Ved valg av raser skal det tas hensyn til bienes evne til å tilpasse seg lokale forhold, deres levedyktighet og motstandsdyktighet mot sykdommer. Det skal fortrinnsvis brukes *Apis mellifera* av europeisk herkomst og lokale økotypen av disse (populasjoner som er spesielt tilpasset de lokale forholdene)¹⁸¹. Birasene kranierbie, brun bie og buckfast kan f.eks. benyttes.

Økologiske bigårder skal i utgangspunktet etableres ved å dele bifolk eller ved å kjøpe skaksvermer, avleggere eller bifolk som kommer fra driftsenheter som driver økologisk. Bifolkene som allerede finnes i driftsenheten kan imidlertid omlegges slik at produktene kan omsettes under betegnelsen økologisk etter at karenperioden er gjennomført.

Genmodifiserte eller klonede dronninger er ikke tillatt brukt¹⁸².

Fornyng eller gjenetablering¹⁸³

For å fornye bigården kan det årlig innføres dronninger fra andre økologiske driftsenheter. Likeledes kan bigården årlig tilføres inntil 10 % dronninger og yngeltavler/avleggere/skaksvermer/bifolk fra ikke-økologiske driftsenheter, forutsatt at bidronningene og yngeltavler/avleggerne/skaksvermene/bifolk plasseres i bikuber der de utbygde tavlene eller byggevokstavlene kommer fra økologiske driftsenheter. I så fall er det ingen karenperiode.

For gjenoppbygging av bifolk¹⁸⁴ etter sykdom eller uforutsette hendelser, kan det gis tillatelse til å innføre bifolk fra ikke-økologiske driftsenheter dersom økologiske bifolk ikke er tilgjengelige, forutsatt at de underlegges 1 års karenstid. Søknad om tillatelse til å innføre ikke-økologiske bifolk må sendes Debio. Søknaden må inneholde dokumentasjon på at økologiske bifolk ikke er tilgjengelig.

4.6 *Plassering av bigårdene*

Bigårdenes plassering skal¹⁸⁵:

- a) Sikre at biene har tilstrekkelige naturlige nektar-, honningdugg- og pollenkilder, samt tilgang til vann.
- b) Være plassert slik at nektar- og pollenkildene i en radius på tre km fra bigården hovedsakelig består av avlinger produsert etter økologisk produksjonsmetode og/eller har et viltvoksende planteliv som ikke er gjenstand for behandling med andre gjødselslag eller plantevernmidler enn de som er tillatt brukt i økologisk produksjon¹⁸⁶.

¹⁸¹ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 8.2

¹⁸² Jf. økologiforskriften § 2, jf. fo. (EF) nr. 834/2007, art. 9

¹⁸³ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 9.5

¹⁸⁴ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 47, pkt. b)

¹⁸⁵ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 13

¹⁸⁶ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, vedlegg I og II

- c) Være plassert i tilstrekkelig avstand fra alle kilder til forurensning utenom landbruket, for eksempel: bykjerner, motorveier, industriområder, fyllplasser, forbrenningsanlegg for avfall osv. Tilstrekkelig avstand regnes som tre km.

Kravene gjelder ikke for områder der det ikke forekommer blomstring, eller om vinteren.

Ved bruk av utmark må følgende dokumentasjon foreligge:

- a) kart over området
- b) Debios P3-skjema eller egenerklæring/bekreftelse fra grunneier(e), landbrukskontor eller annen uavhengig tredjepart på at ikke-tillatte innsatsmidler ikke er benyttet de siste tre årene

Trekkplanter som utgjør en vesentlig andel av pollen- og nektarkildene i nærheten skal være økologiske eller ville vekster. Konvensjonelle planter som ikke er betydningsfulle trekkplanter kan befinne seg i trekkområdet.

Unntak fra kravet om bigårdens plassering¹⁸⁷

Når det er behov for å sikre pollineringen av planter i et annet område kan en driftsansvarlig ha en driftsenhet som drives i fullt samsvar med bestemmelsene for økologisk birøkt, og samtidig ha en driftsenhet som drives i samsvar med bestemmelsene, med unntak av bestemmelsene om bigårdens plassering. Produkter fra driftsenheten som ikke oppfyller kravene til plassering kan i en slik situasjon ikke omsettes som økologiske.

Bifolkene som brukes til pollinering av planter i områder som ikke oppfyller bestemmelsene må ikke gjennomgå en ny karenstid.

Rutiner for atskilthet av produktene fra de ulike driftsenhetene må avklares i driftsbeskrivelsen. Dette gjelder for alle ulike operasjoner, fra høsting til salg av de ferdige produktene.

4.7 Fôr¹⁸⁸

Det bør legges til rette for naturlige trekkplanter og nektar- og pollenkilder rundt bigården, slik at behovet for kunstig vårfôring reduseres.

Når produksjonsperioden er over, bør det sørges for tilstrekkelig mengde honning og pollen igjen i bikubene til at biene kan overvintre. Med de klimatiske forholdene vi har i Norge er det tillatt med kunstig fôring av bifolkene. For å sikre overlevelse av bikubene ved vanskelige klimatiske forhold er det kun tillatt å benytte økologisk honning fra egne bigårder, økologisk sukkersirup, eller økologisk sukker. Økologisk fôrdeig som kun inneholder slike ingredienser kan derfor benyttes. Det er ikke tillatt å fôre biene med proteintilskudd (heller ikke økologisk). Betingelsen om at det kun tillates bruk av økologisk honning fra egen bigård er i henhold til Forskrift om birøkt.

¹⁸⁷ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 41

¹⁸⁸ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 19 nr. 2 og 3

Birøkteren kan høste pollen eller pollentavler igjennom sesongen og gi pollen fra egne bigårder tilbake til bifolkene ved behov.

4.8 Sykdomsforebygging og veterinærbehandling

Forebyggende tiltak for å unngå sykdom og smitte i bikubene er avgjørende. Sykdomsforebygging i birøkt skal bygge på følgende prinsipper¹⁸⁹:

- a) valg av egnede hardføre raser, fortrinnsvis bruk av raser av *Apis mellifera*¹⁹⁰
- b) anvendelse av visse metoder som fremmer stor motstandsdyktighet mot sykdom og forebygger infeksjoner, som regelmessig utskifting av bidronningene, systematisk kontroll av bikubene for å oppdage unormale helsetilstander, kontroll av droneyngel i bikubene, regelmessig desinfisering av materiell og utstyr, destruering av forurenset materiell eller forurensningskilder, regelmessig utskifting av bivoks og tilstrekkelige reserver av pollen og honning i bikubene.

Ved sykdom skal hensynet til dyrevelferd være avgjørende for valg av behandlingsmetode. Naturlige terapeutiske midler og metoder bør vektlegges, forutsatt virkning mot den sykdommen det gjelder. Dersom slike produkter skulle vise seg å være uten effekt i det aktuelle tilfellet, kan det brukes antibiotika eller medisiner av syntetisk opprinnelse under veiledning fra veterinær.

Sykdommer og parasitter hos bier bør bekjempes med naturlige produkter som propolis, bivoks og planteoljer. Alle produkter og legemidler bør bare brukes når det er påkrevd, og midlene som brukes skal foreskrives av veterinær. Bruk av kjemiske eller syntetiske veterinærpreparater framstilt ved kjemisk syntese til forebyggende behandling er forbudt¹⁹¹.

Maursyre, melkesyre, eddiksyre og oksalsyre, mentol, tymol, eukalyptol eller kamfer kan brukes ved angrep av *Varroa destructor*¹⁹².

Ved behandling med legemidler, og ved bruk av andre produkter enn propolis, bivoks, planteoljer, maursyre, melkesyre, eddiksyre, oksalsyre, mentol, thymol, eukalyptol og kamfer skal følgende krav overholdes¹⁹³:

- a) bifolk under behandling skal isoleres i egne bigårder i behandlingstiden, og all voks skiftes ut med godkjent økologisk voks dersom det er påkrevd med behandling med kjemiske eller syntetiske midler.
- b) de behandlede biene må gjennomgå en ny karensperiode på minst 1 år etter behandling.

¹⁸⁹ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 25

¹⁹⁰ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 8, nr. 2

¹⁹¹ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 13 nr. 5.

¹⁹² Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 25 nr. 6.

¹⁹³ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 25 nr. 7.

Når det benyttes andre legemidler og produkter enn propolis, bivoks, planteoljer, maursyre, melkesyre, eddiksyre, oksalsyre, mentol, thymol, eucalyptol og kamfer, skal følgende dokumenteres og meddeles kontrollorganet før produktene markedsføres som økologiske:

- a) middel som brukes (produkt), inkludert spesifisering av den aktive substansen (virkestoffet)
- b) diagnose
- c) behandlingsmetode
- d) varighet av behandlingen
- e) tilbakeholdelsestid.

4.9 Håndtering av biene

Det er forbudt å avlive bier på tavlene i forbindelse med høsting av produkter fra birøkt. Det er tillatt å avlive droneyngel som et ledd i å begrense angrep av *Varroa destructor*¹⁹⁴.

Fysiske inngrep, som for eksempel vingeklipping av dronninger, er ikke tillatt¹⁹⁵. Det er tillatt å skifte ut bidronningen ved å avlive den gamle bidronningen.

Ved håndtering av biene og høsting av honning er kjemiske eller syntetiske repellenter (avskrekkingsmidler) ikke tillatt¹⁹⁶.

Hvis det anses som nødvendig å benytte røykpuster i birøkt for å roe ned biene ved håndtering, må det kun fyres med naturlig materiale i denne.

4.10 Egenskaper ved bikuber og materialer som brukes i birøkt

Bikuber

Bikubene skal hovedsakelig være laget av naturlige materialer som ikke representerer noen risiko for forurensning av miljøet eller produktene fra birøkten¹⁹⁷. Materiale som kommer i kontakt med honningen må være av naturlig materiale (f.eks tretavler). Kassen rundt som ikke kommer i kontakt med honningen kan være av ekspandert polystyren (jackopor, styropor o.l.).

Det kan bare brukes naturlige stoffer som maursyre, melkesyre, eddiksyre, oksalsyre, mentol, tymol, eucalyptol, kamfer, propolis, voks og vegetabiliske oljer i bikubene¹⁹⁸.

Voks

Voks som brukes i bikubene skal fortrinnsvis være voks fra økologisk godkjente bigårder¹⁹⁹. En viktig målsetning er å være mest mulig selvforsynt med voks, og det er derfor svært viktig at økologiske birøktere tar vare på egen bivoks.

¹⁹⁴ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 25, pkt. 3

¹⁹⁵ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 18, pkt. 3

¹⁹⁶ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 13, pkt. 6

¹⁹⁷ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 13, pkt. 3

¹⁹⁸ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 13, pkt. 5

¹⁹⁹ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 13, pkt. 4

Hvis det ikke finnes økologisk voks på markedet, kan voks fra konvensjonelle enheter tillates. Dette forutsetter at voksen ikke inneholder stoffer som ikke er tillatt brukt i økologisk produksjon²⁰⁰. Hvis voks fra konvensjonelle bigårder benyttes, må birøkteren skaffe dokumentasjon på at økologisk voks ikke var tilgjengelig da voksen ble innkjøpt. Slik dokumentasjon kan for eksempel være en bekreftelse fra Honningcentralen.

4.11 Rengjøring og desinfeksjon

For å beskytte materiell (rammer, bikuber, utbygde tavler) mot skadegjørere, er det kun tillatt å bruke produkter som står listeført i regelverket med de forutsetninger som der er gitt. For eksempel kan kaustisk soda benyttes. Fysisk behandling som vanndamp eller direkte flamme er også tillatt.

Til rengjøring og desinfisering av materiell, bygninger, utstyr, redskaper og produkter som brukes i birøkt, er det kun tillatt å bruke stoffene som står listeført i regelverket. For eksempel kan grønnsåpe benyttes. Rutiner for rengjøring og desinfeksjon skal dokumenteres.

²⁰⁰ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, art. 44

Vedlegg 1: Hjemmelagde planteuttrekk og preparater (plantestyrkende middel)

Det har blitt utarbeidet en liste over planter og enkelte andre stoffer som brukes ved tilberedning av hjemmelagde plantestyrkende preparater. Disse er inndelt i tre grupper ut i fra helserisikoen forbundet med de forskjellige stoffene:

Gruppe 1, Planter o.a. uten særlige merknader:

Brennesle (*Urtica sp.*)
Karve (*Carum carvi*)
Kepaløk (*Allium cepa*)
Pepperrot (*Armoracia rusticana*)
Tang

Algekalk
Bakepulver
Bivoks
Grønnsåpe
Kisel
Steinmel
Vegetabiliske oljer

Gruppe 2, Planter som kan gi allergi

Hvitløk (*Allium sativum*)
Kamille (*Chamomilla recutita* = *Matricaria recutita*)
Løvetann (*Taraxacum sp.*)
Rabarbra (*Rheum sp.*)
Ryllik (*Achillea millefolium*)

Gruppe 3, Planter o.a. med merknader

Eik (*Quercus robur* og *Quercus petraea*)²⁰¹
Furu (*Pinus sp.*)^{202 203}
Mynte (*Mentha sp.*)²⁰⁴
Snelleplanter (*Equisetum sp.*)²⁰⁵
Tomat (*Lycopersicon esculentum*)¹
Vendelrot (*Valeriana sp.*)¹

Aske fra ubehandlede tre, planter og frø²⁰⁶
Brent kalk²⁰⁷
Natriumsilikat (vannglass)

²⁰¹ Inneholder giftige stoffer, men i så små mengder at de anses som akseptable.

²⁰² Inneholder stoffer som kan gi allergi.

²⁰³ Furu unntatt *P. ponderosa* som inneholder fosterskadelige stoffer.

²⁰⁴ Mynter unntatt *M. pulegium* (*poleimynte*), *M. canadensis* og *M. logifolia* (gråmynte) som er giftige. Vær oppmerksom på forvekslingsfaren.

²⁰⁵ Sneller unntatt myrsnelle som er giftig. Vær oppmerksom på forvekslingsfaren.

²⁰⁶ Stoffet kan være etsende.

²⁰⁷ Stoffet er etsende. Det må brukes hansker, øyevern og egnet arbeidstøy.

Forsiktighetsregler ved fremstilling og bruk av hjemmelagde midler i gruppe 2 og 3:

Generelt bør det brukes hansker ved tillaging av preparatene. Man bør også unngå å få slike planteuttrekk o.a. i øynene. Planteuttrekk må lages under kontrollerte betingelser. Uttrekkene i gruppe 3 må oppbevares utilgjengelig for barn, og spredningen må foretas av voksne. Rester av uttrekk kan helles i vanlig avløp eller deponeres et egnet sted hvor det ikke er risiko for at noen kommer i direkte kontakt med stoffene.

Det må være en behandlingsfrist for kulturer (minstetid fra behandling til høsting) for spiselige produkter når det gjelder midler fra gruppe 2 og 3. Dette for at eventuelle giftstoffer fra de hjemmelagde midlene skal kunne brytes ned, slik at det ikke skal finnes rester i eller på produktene. Behandlingsfristen er generelt to uker. Det bør også utvises forsiktighet ved håndtering av prydplanter/ plantedeler (for eksempel snittblomster) like etter at disse er sprøytet med uttrekk av planter fra gruppe 2 og 3. Det bør derfor gå minst 24 timer fra man behandler kulturene til de håndteres.

Vedlegg 2: Minste innendørs- og utendørsareal for kaniner²⁰⁸

	Inneareal (m ² /dyr) ²⁰⁹	Anbefalt uteareal (m ² /dyr)
Angorakaniner	0,2	1,5
Slaktedyr	0,3	2,0
Avlsdyr	0,7	3,0

²⁰⁸ Jf. økologiforskriften § 3, jf. fo. (EF) nr. 889/2008, Vedlegg 3 pkt. 1

²⁰⁹ Jf. økologiforskriften § 14